

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra kriminologie

Vliv vrstevníků na delikvenci mladistvých

Bakalářská práce

The Influence of Peers on Juvenile Delinquency
Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Kateřina Ottlová

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne

.....
Kateřina Ottlová

Poděkování

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucí práce PhDr. Aleně Marešové, Ph.D., za všechny její rady a za její trpělivost. Také bych chtěla poděkovat všem, kteří mi poskytli potřebné materiály a informace, které jsem využila při zpracování své práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá vlivy působícími na kriminalitu mládeže s důrazem na vliv vrstevníků. Krom toho se práce zabývá také působením rodiny, jakožto jedním z hlavních vlivů na celkový vývoj jedince a jedním z hlavních činitelů při vzniku kriminálního chování. Dále se zabývá také úlohou školy při genezi kriminality mládeže a možnostmi, jak může škola delikvenci předcházet. Práce také dává prostor vymezení osobnosti a její úloze ve vzniku delikventních tendencí. K tomu se autorka práce věnuje také vymezení některých pojmů jako je mládež, delikvence či rizikové chování a zaměřuje se na znaky mladistvé kriminality a na charakteristiky současné mládeže. V neposlední řadě práce obsahuje i analýzu vývoje kriminality mládeže od počátku dvacátého století.

Klíčová slova:

Mládež, delikvence, mladistvý, rizikové chování, antisociální chování, vrstevnická skupina, kriminogenní činitel

Annotation

This bachelor thesis deals with the influences affecting youth crime with the emphasis on the influence of peers. In addition to the influence of peers, the thesis also deals with the influence of family, as one of the main factors in the overall personal development. It also deals with the role of school in the formation of juvenile delinquency and the possibilities of how schools can prevent delinquency in teenagers. The thesis also includes the definition of personality and its role in the emergence of delinquent tendencies. In addition, the author of the thesis also deals with defining key terms such as the youth, delinquency, or risky behaviour, and deals with the specifics of juvenile delinquency and the characteristics of modern young generation. Finally, the thesis also contains an analysis of the development of youth crime from the beginning of the twentieth century.

Keywords:

Youth, delinquency, teenager, risky behaviour, antisocial behaviour, peer group, criminogenic factor

Obsah

1	Úvod	6
2	Klíčové pojmy.....	7
3	Rizikové chování	10
4	Fenomenologie kriminality mládeže.....	12
4.1	Vývoj kriminality mládeže.....	15
4.2	Struktura kriminality mládeže	20
5	Etiologie kriminality mládeže	24
5.1	Osobnost a psychosociální vývoj.....	24
5.2	Vliv rodiny	29
5.2.1	Rizikové faktory delikvence	32
5.3	Vliv školy	34
5.4	Vliv vrstevníků.....	37
5.4.1	Jedinec ve skupině	37
5.4.2	Delikventní skupiny mládeže.....	38
5.4.3	Subkultury mládeže	40
5.4.4	Problematika gangů.....	43
5.4.5	Vrstevníci a delikvence – výsledky výzkumů na našem území	44
5.5	Média a jejich role.....	47
5.6	Profil mladistvého pachatele v ČR.....	48
6	Kriminalita očima mládeže.....	51
7	Prevence.....	55
8	Vlivy podmiňující recidivu.....	57
9	Závěr	59
	Seznam použité literatury	61

1 Úvod

Kriminalita mládeže a vlivy, které ji podmiňují jsou jedny ze společensky nejožehavějších témat. Kriminologové, kriminalisté, ale i další odborníci se jím zabývají již velice dlouho a za tu dobu věda dospěla k mnohým podstatným zjištěním, která pomáhají pochopit podstatu kriminálních tendencí u mládeže. To je důležité pro práci při odhalování či prevenci kriminality mládeže a při práci s rizikovou mládeží.

Na našem území se v posledních desetiletích kriminalitě mládeže věnuje především Institut pro kriminologii a sociální prevenci spolu s výzkumy prováděnými v rámci mezinárodních projektů, které se zabývají kriminalitou a jinými patologickými jevy objevujícími se v prostředí mládeže.

Mladí jsou ve svém životě ovlivňováni mnoha faktory, které determinují jejich chování, morální hodnoty, životní postoje či mohou dát vzniknout nespočetným patologickým jevům. Takové faktory je podstatné znát a kontrolovat, aby bylo možno předcházet nárůstu kriminality mezi mladými.

Přestože se jako nejzásadnější vliv na kriminální tendence mládeže pokládá vliv rodiny a rodinného prostředí spolu se vztahy rodině, výzkumy ukazují stále větší nárůst vlivu vrstevnických skupin, se kterými někteří dospívající, ale i děti tráví stále více času. Zároveň je skupinovitost jedním ze znaků kriminality páchané mládeží. Hlavním tématem této práce tedy bude, do jaké míry a jakým způsobem vrstevníci a vrstevnické skupiny mohou ovlivňovat individuální kriminalitu mládeže.

Téma práce jsem si zvolila, jelikož k němu vzhledem ke svým předchozím studiím mám poměrně blízko a je to téma se kterým se ve svém běžném životě často setkávám, a tak mě tato problematika zajímá.

Jedním z cílů této práce bude shrnout základní poznatky moderní vědy, které se zabývají jednotlivými vlivy, jež se podílí na vývoji jednotlivce s důrazem na vlivy podmiňující rizikové a antisociální chování mládeže. Dále pak popsat základní pojmy vztahující se ke kriminalitě mládeže a alespoň okrajově obsáhnout pár jednotlivých témat, která se k ní vztahují, jmenovitě recidivu mladistvých delikventů a prevenci delikventního chování.

2 Klíčové pojmy

Na úvod každé problematiky je důležité vymezit základní pojmy, které jí provázejí a definují. Kriminologie jakožto věda pracuje s množstvím pojmů jí vlastním, jejichž význam se může v čase a kontextu například platného práva či zásadních sociokulturních změn dynamicky proměňovat. Z tohoto důvodu bych pro začátek vymezila několik stěžejních pojmů.

Prvním a nejzákladnějším pojmem je **kriminalita** nebo někdy také zločinnost. Jedná se o závažný sociálně patologický jev, vyznačující se společensky škodlivým či trestným jednáním. Rozlišujeme mezi sociologickým pojetím kriminality a zločinu, a definicí legální, tedy tou, kterou lze najít zanesenou v právním systému a normách. Ty se specificky vyznačují tím, že jsou trestné v konkrétním místě a čase a jsou trestná jen ta jednání, která tak zákonodárce označí. Na rozdíl od *přírozeného zločinu* – činu, který je považován za zločin bez ohledu na zemi, dobu či prostředí obecně.¹

Souvisejícím pojmem je **delikvence**. Mladší a širší pojem odvozený z francouzského pojmu "delinques" – provinění.² Tento pojem se používá velice často v kontextu kriminality páchané mladistvými. Pojmu **juvenilní delikvence** se užívá obzvláště v mezinárodním kontextu a v mezinárodním srovnávání kriminality páchané mládeží.

Pojem delikvence se užívá dvojím způsobem:

1) Jako synonymum pojmu kriminalita (ve vztahu k mládeži)

- Delikvence dětí – z právního hlediska hovoříme o činech jinak trestných či o *predelikvenci*
- Delikvence mladistvých – zde právu užívá pojmu provinění

---

¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*.4., aktualizované vydání. Praha: Wotters Kluwer, 2014. s. 21-22., ISBN 978-80-7478-614-3.

² KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5. přeprac. a dopl. vyd. Praha: SPN, 1994. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství). s. 106. ISBN: 80-04-26059-4.

- 2) Jako označení jednání nízké společenské škodlivosti – tedy přestupků, nekriminalizovaného či dekriminalizovaného jednání a latentních skutků v širším kriminologickém pojetí.³

Výše zmiňovaným pojmem **predelikvence** neboli také *prekriminalita* se rozumí společensky škodlivé asociální a antisociální chování zejména dětí, tedy osob do patnácti let.⁴ Predelikventním chováním se označuje takové chování, „z něhož se s vyšší pravděpodobností, než z jiných typů chování může vyvinout trestná činnost, jsou to např. útoky z domova, záškoláctví, agresivní napadání spolužáků.“⁵

Mládež je označení pro skupinu osob, jejíž součástí jsou dle platné právní úpravy děti do patnácti let věku a mladiství, tedy obecně osoby do 18. let věku.⁶ V právu se také užívá pojmu *věk blízký věku mladistvých*, jehož hranice se pohybuje mezi osmnácti a jednadvaceti lety. V rámci sociologie a všeobecného prostředí mezilidské komunikace, se mládeží rozumí ti, kteří se narodili po přelomu tisíciletí. Pro současnou generaci mladistvých se také vžil název generace Z (Gen Z) a mladší generace Alpha (děti narozené po roce 2010)⁷. Tyto generace se vyznačují v zásadní míře tím, že se již narodili do éry globalizace, které významně napomohl mimo jiné značně rozšířený přístup k internetu a možnostem, které internet poskytuje. Rychlý životní styl, globalizace, mísení a minimalizace hranic mezi jednotlivými vyspělými kulturami definují vývoj mladých generací a snadný přístup ke všemožným informacím formuje jejich světonázorové vnímání a hodnocení. Sociologie také mládež definuje jako osoby mezi dvanáctým a čtyřicetým rokem života, společensky nezralé a nesamostatné.⁸ MŠMT

---

³ MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. 1. vydání 2018, s. 17-18. Praha: Policejní akademie ČR v Praze (skripta), ISBN 978-80-7251-483-0.

⁴ DUNDELOVÁ, Jana. *Sebepojetí a mentální reprezentace rodinných vztahů adolescentů s delikventním a predelikventním chováním*. Brno, 2007. Teze disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce doc. PhDr. Mojmír Tyrlik, Ph.D.

⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. 3. aktualizované. Praha: Portál, 2011. s. 313 ISBN 978-80-7376-825-8.

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v posledním znění

⁷ JHA, Amrit Kumar. Understanding Generation Alpha. In: *ResearchGate* [online]. Kharagpur: Indian Institute of Technology Kharagpur, 2020, s. 2 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/342347030_Understanding_Generation_Alpha, DOI:10.31219/osf.io/d2e8g

⁸ MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. 1. vydání 2018, s. 15. Praha: Policejní akademie ČR v Praze (skripta), ISBN 978-80-7251-483-0.

zatím jako skupinu mladistvých označuje věkovou skupinu dokonce až do třiceti let.

Mladistvým se pak ze zákona rozumí „ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku.“⁹ Zde je tedy věkové rozmezí zcela jasně definováno.

Pojem, který je základem celé této práce je **kriminalita/delikvence mládeže**. Jde tedy o trestnou činnost páchanou mládeží, resp. jejich protiprávní jednání. Blíže se mu budu věnovat a samostatné kapitole.

---

⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v posledním znění

3 Rizikové chování

Dalším fenoménem souvisejícím blízce s kriminalitou mládeže je rizikové chování. Rizikové chování se dá chápat jako zastřešující pojem, pod který spadá problémové, delikventní, asociální, antisociální a disociální chování. Jedná se o jednu z forem jednání, které ač nevykazují stejnou nebezpečnost jako trestná činnost, stále porušují společenské normy. Do této skupiny patří také například poruchy chování či predelikventní jednání. Rizikové chování se do jisté míry považuje za běžnou součást vývoje jedince, jelikož až polovina adolescentů se v dospívání zapojí do jedné z forem rizikového chování.¹⁰ Rizikové chování se pak dají označit za předstupeň či jistý varovný signál, který může vyústit v kriminální chování.

Mezi rizikové chování se řadí záškoláctví, lhaní, agresivita a agrese, šikana (také kyberšikana), obecně kriminální chování (drobné krádeže), vandalismus (graffiti, poškozování majetku školy, hřbitovních náhrobků, sportovišť při sportovních utkáních), závislostní chování (alkohol, cigarety, nelegální návykové látky a substance, gambling, netolismus, pornografie), rizikové chování na internetu, rizikové sexuální chování (předčasný pohlavní styk, laxní přístup k bezpečnému styku, promiskuita, rozvoj sexuální deviace), rizikové chování v dopravě, extrémní sporty a hazardní aktivity (především ty nelegální či na hraně zákona; lezení po budovách, komínech, ježdění mezi vagony vlaků), užívání anabolik, nezdravé stravovací návyky, extremismus, rasismus, xenofobie, intolerance, antisemitismus.¹¹

Vznik rizikového chování je předmětem několika teorií, dnes nejpřijímanější je teorie problémového chování manželů Jessorových a na ní navazující syndrom rizikového chování (SPCH). Ten se opírá o tři skupiny faktorů: biologické, psychologické a sociální kontext, které se dále dají rozdělit na protektivní a rizikové. Navazující syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D) pak pracuje s teorií, že nejrizikovějším obdobím vývoje jedince je adolescence.

---

¹⁰ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). s. 39. ISBN 9788024740423.

¹¹ Tamtéž, s. 40-41.

SRCH-D má tři složky, které se mísí, mají společné příčiny a navzájem usnadňují svůj vznik. Jsou to:

- užívání návykových látek;
- negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – poruchy chování, sebepoškozování, sociální fóbie, delikvence;
- rizikové chování v oblasti reprodukční.¹²

Výskyt rizikového chování v dospívání však nemusí vždy znamenat rozvoj delikventního či kriminálního chování. Pokud se taková chování či jen jeho náznaky zachytí včas, je možné takovému rozvoji předejít.

---

¹² SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). s. 44-45. ISBN 9788024740423.

4 Fenomenologie kriminality mládeže

Problematika delikvence mládeže je v dnešní době jedním z hlavních témat současné kriminologie. Důležitost zkoumání tématu rizikového a antisociálního chování spočívá obzvláště ve faktu, že v raném věku je člověk nejvnímavější a jeho osobnost nejtvárnější a je tedy největší pravděpodobnost, že bude možná náprava a nasměrování ke správné a zdravé socializaci dítěte či mladistvého. V rámci kriminality mládeže se proto často klade důraz na důležitost primární prevence, zde hovoříme také o primární školské prevenci, která se zaměřuje na působení škol a školských preventivních programů tak, aby předcházely vzniku rizikového chování dětí.¹³

Prevence samozřejmě není jediným pojmem probíraným v rámci problematiky kriminality páchané mládeží. Abychom pochopili motivy a důvody proč mladiství a děti vůbec páchají takové činy, musíme zkoumat, jak činy samotné probíhají. Kriminologie se tedy na poli kriminality mládeže mimo jiné zabývá způsoby páchání, druhy a strukturou jednotlivých jednání, jejich četností a jednotlivými pachateli. Tyto informace je třeba soustavně evidovat a analyzovat s ohledem na dynamický vývoj společnosti, který se stále více zrychluje.

Pro pochopení kriminality mládeže jako takové je třeba znát, jak vypadá současná mládež, tedy vytyčit její charakteristiku v kontextu moderní společnosti. Jak již zaznělo současná mládež vyrůstá ve značně zrychlené digitalizované a globalizované době. To má za následek mimo jiné značné prohlubování generační propasti a zároveň zkracování generačních cyklů, zatímco generace *G.I.*, *tichá generace* a generace *Baby Boomers* označují období zhruba 20–25 let každá, generace X a Y označují již pouze patnáct let a generace Z se do nástupu generace alfa musela spokojit s pouhými přibližně třinácti lety (ač to nelze plně jednoznačně určit, jelikož názory na to, kde končí generace Y a začíná generace Z se různí).¹⁴ Generace současné mládeže se narodila do doby, kdy postupně

---

¹³ MARTANOVÁ, Veronika Pavlas. *O primární prevenci rizikového chování*. [online] Národní ústav pro vzdělávání, 2014 [cit. 30.11.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

¹⁴ JHA, Amrit Kumar. Understanding Generation Alpha. In: *ResearchGate* [online]. Kharagpur: Indian Institute of Technology Kharagpur, 2020, s. 2 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/342347030_Understanding_Generation_Alpha
DOI:10.31219/osf.io/d2e8g

mizí rozdíly mezi jednotlivými vyspělými kulturami a vzniká jakási globální kultura s jednotnými hodnotami a světonázorovými postoji, které se odrážejí v názorech a hodnotách jednotlivce.

„Současná společnost se často charakterizuje pomocí přídavných jmen jako pluralitní, globální, multikulturní, konzumní, zážitková, mediální atd. Všechna tato adjektiva se projevují zejména v životě mladých lidí, který tak nejintenzivněji odráží soudobé trendy společnosti.“¹⁵

Další specifika mladé generace navazují na zrychlenou a globalizovanou dobu, kde jako by vše byla soutěž a úspěchu může dosáhnout člověk pouze sám za sebe, jako jednotlivec. Děti stále rychleji dospívají a stále dříve se dostávají k „dospělým“ tématům jako je smrt, násilí, politika, sociální problematika apod. A i přestože se ve společnosti, ve školách i na pracovištích stále klade veliký a rostoucí důraz na týmovou práci, pandemie výrazně zrychlila posun opačným směrem. Nutnost pracovat v online prostředí potřeba omezovat osobní styk zapříčiňuje postupný přesun našich životů do internetové sféry. Někteří zaměstnavatelé zjišťují, že pro efektivní plnění všech potřebných úkolů není nutné, aby zaměstnanci docházeli do kanceláře ani se fyzicky účastnili zdlouhavých meetingů. Nejen to, zaměstnavatelé začínají dávat přednost najímaní externích pracovníků, než přijímat a platit vlastní zaměstnance, což zvyšuje poptávku po osobách, které pracují samostatně tzv. „na sebe“. Toto všechno ve spojení se stále zvyšujícím se počtem lidí, kteří našli úspěch na internetu a díky internetu, a kteří si sami vybudovali kariéru, má za příčinu fakt, že současná mládež nemá zájem pracovat ve velkých firmách a podnicích jako zaměstnanec. Spíše míří směrem budování si vlastní kariéry, něčeho svého, kde si v ideálním případě budou „vlastními pány“ a nebudou ve své práci závislí na někom jiném ani nikomu přímo podřízeni.

Dnes se obzvláště mezi mladými určuje hodnota lidí v číslech. Mládež se předhání, kdo bude mít více „lajků“ na příspěvku, kdo bude mít více sledujících či odběratelů, kdo nejlépe zvládne, který trend, kdo má největší přehled o tom, co se aktuálně děje v konkrétních zákoutích internetu, kdo má dražší oblečení apod. Již od dětství je celý jejich život soutěž a až do dospělosti je doprovází zvnitřněná

---

¹⁵Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020 [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014. [cit. 3.11.2021] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/33599/>

potřeba být co neúspěšnější a úspěchu osáhnout v co nejrychlejším čase. Uchylují se často proto ve slepé honbě za uznáním vrstevníků k často dosti nekonvenčním způsobům zviditelnění se, které někdy mohou dostat až za hranu zákona.

Kriminalita mladistvých se však dlouhodobě vyznačuje specifickými znaky, dle kterých lze v kriminalistické praxi vytyčovat verze o mladistvém pachateli či skupině mladistvých pachatelů a jejich zkoumání napomáhá při organizaci prevence či odhalování takové kriminality. Oproti dospělým si mladiství vybírají jiný předmět útoku na základě jiných hodnot, a proti například finančnímu obohacení je výraznějším motivem uznání vrstevníků. Mladiství také často páchají trestnou činnost ve skupině, činy nebývají promyšlené ani nemívají jasný plán, objekty napadení bývají vybírány náhodně a celý skutek se vyznačuje impulzivitou. Trestná činnost mladistvých pachatelů se také vyznačuje nadměrnou násilností, surovostí až brutalitou jejíž následkem bývají vysoké škody na zdraví a majetku. Mladiství pachatelé často páchají trestnou činnost pod vlivem návykových a psychotropních látek, což se značně podepisuje na způsobu páčání jako nekoordinovanost a neopatrnost, agrese, přeceňování vlastních schopností a zvýšené sebevědomí a odvaha. Při majetkové trestné činnosti odcizují předměty, které zrovna potřebují nebo se jim líbí, případně věci, které jsou mezi jeho vrstevníky jakýmsi statusovým symbolem. Po činu mladiství pachatelé málokdy projevují snahu o zahlazení stop a zpravidla se činem samotným či jeho výsledky a výnosy rádi chlubí a výnosy se rozdělují poměrně ve skupině podle její hierarchie a podílu jednotlivých účastníků na činu.¹⁶ Kriminalitu páchají především chlapci a největší podíl na kriminalitě mají mladiství.

I tyto znaky však s odstupem času a příchodem globalizace prochází jistými změnami. Stále častěji se motivací majetkové kriminality mládeže stává zisk, a tak se nezletilí začínají více a více orientovat spíše na hodnotu odcizené věci či jiný zisk například z internetových podvodů. Co s časem také prošlo značnou proměnou jsou prostředky páčání trestné činnosti. Ta se dnes odehrává ve značné míře na internetu, jelikož je internet pro nezletilého relativně

---

¹⁶ KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. s. 318-320. ISBN 978-80-7380-859-4.

anonymním prostředím, ve kterém se denně pohybuje a kde se cítí jistě a bezpečně.

4.1 Vývoj kriminality mládeže

Statistiky o vývoji můžeme sledovat již od raných let dvacátého století. V té době se jedná hlavně o statistiky justiční a tehdejší statistiky se špatně porovnávají s dnešními především kvůli jiné právní úpravě a jinému přístupu ke kriminalitě mládeže. I přesto je důležité zmínit alespoň pár dat. V nejstarších nám přístupných statistikách kriminality mládeže se uvádí jako mladiství pachatelé již od věku čtrnácti let. Ze statistik lze vyčíst, že procento mladistvých odsouzených se z celkového počtu odsouzených mezi lety 1902 a 1922 pohybuje u žen stabilně kolem 10 %, jen v roce 1922 klesá na 6 %, zatímco u mužů se během První světové války zvedá z 10 % až na 40 % a poté zase klesá zpět až na 7 %. U tohoto poklesu je nutno zmínit značný výkyv celkového počtu odsouzených mužů po válce o deset až dvacet tisíc jehož přesné příčiny nejsou známy. V roce 1922 také proběhla změna kvalifikace majetkových deliktů, která se odrazila ve skokovém snížení počtu odsouzených celkově. Po roce 1922 je možné pozorovat lehce rostoucí tendenci v počtu mladistvých odsouzených. Ze statistik lze také vyčíst, že přibližně 90 % odsouzených mladistvých bylo odsouzeno za majetkovou kriminalitu.

Dalším významným mezníkem pro statistiku jsou šedesátá léta, kde se zpracovávání statistik opět vrací k obsáhlosti statistik z počátku dvacátého století. Ze statistik té doby zjišťujeme, že počty stíhaných a vyšetřovaných mladistvých pachatelů se od těch dnešních liší výrazným poklesem podílu i počtu stíhaných a vyšetřovaných mladistvých a dětí. V roce 1967 bylo stíháno a vyšetřováno 64 750 pachatelů z nichž 5 851 bylo dětí a 5 611 mladistvých, zatímco v roce 2017 bylo stíháno 87 168 pachatelů z nichž dětí bylo 1 723 a mladistvých 2 418. Díváme se tedy na podíly přibližně 18 % v roce 1967 a necelých 5 % v roce 2017. Největší podíl má opět kriminalita majetková a to přibližně 85 %, druhé místo pak zaujímá násilná kriminalita a mravnostní kriminalita.

Po sametové revoluci je významný nárůst nejen celkové kriminality, ale i kriminality mládeže. Do roku 2000 je zaznamenám nárůst celkové kriminality

o 68 % a nárůst kriminality mládeže o necelých 78 %, podíl kriminality mládeže na celkové kriminalitě však zůstává přibližně stejný a to kolem 16 %. Na statistiky, a stejně tak na kriminalitu samotnou, má v této době vliv mnoho faktorů. Těmi hlavními jsou radikální dekriminální a depenalizační opatření, zejména ve vztahu k mladistvým a zvyšování hranice škody nikoli nepatrné, ale i pokles počtu mladistvých ve společnosti ve srovnání s celkovým počtem obyvatel. Tyto faktory se ve statistikách odrážejí jako pokles evidované kriminality. Naopak stoupající trend počtu trestných činů pachatelů do patnácti let byl zapříčiněn především stále větší nabídkou drahých věcí jako mobily, značkové oblečení, doplňky, hračky, videohry apod. a stále se snižující věkovou hranicí dětí, které je chtěly vlastnit nebo vlastnily. K tomu také docházelo ke stále častějšímu užívání drog alkoholu mladšími a mladšími dětmi. Mladí, kterým nebylo dopřáváno tolik jako jiným, se pak tyto předměty a peníze snažili získat jakýmkoli způsobem. Často začínali u drobných krádeží doma, ve škole či v obchodech, ale pokud dostali možnost a nedošlo k včasnému zásahu z vnější, mohli dojít až k větším krádežím až loupežím.¹⁷

Rok 2016 je dalším významným mezníkem ve sledování vývoje kriminality, a to díky radikální změně metodiky evidence v kriminální statistice. Web Policie ČR uvádí kromě změn v technickém a softwarovém vybavení také především, že se „Změna [se] dotkla způsobu počítání věku pachatelů, kdy v minulosti byl počítán věk od data narození do doby sdělení (vznesení) obvinění, v současné době je přesněji počítán k datu spáchání trestné činnosti. To se projevilo lehkým posunem věku směrem k nižším věkovým kategoriím, a tedy ke zdánlivému nárůstu trestné činnosti nižších věkových kategorií. Vzhledem k této skutečnosti nejsou počty skutků podle věku porovnatelné s předchozími obdobími.“¹⁸

Před samotnou analýzou vývoje je důležité vzít v potaz některé další události a faktory, které se promítají do statistik. Prvním důležitým faktorem je podíl mládeže v celkové společnosti. Demografický vývoj populace je třeba při

---

¹⁷ MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. 1. vydání 2018, s. 65-77. Praha: Policejní akademie ČR v Praze (skripta), ISBN 978-80-7251-483-0.

¹⁸ *Statistické přehledy kriminality za rok 2016*. [online] Policie.cz, 2021 [cit. 3.12. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistiky-kriminalita-statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>

hodnocení dynamiky kriminality mládeže zohlednit, jelikož bez tohoto údaje nelze snadno říct, zda jde o úbytek nebo přírůstek kriminality jako takové či zda se podíl na kriminalitě mění jinak, než se z policejních statistik může prvotně jevit. Věkové složení obyvatel je uvedeno v tabulce číslo jedna. V tabulce jsem užila data zveřejněná Českým statistickým úřadem, a pro kategorii mládeže jsem užila rozmezí 6-18 let. Spodní hranici jsem vybrala s ohledem na doporučení ze skript A. Marešové a na obecné poznatky o vývoji dítěte. Český statistický úřad zatím neuveřejnil data za rok 2021, tabulka tedy končí údaji z roku 2020. Z tabulky vyplývá, že podíl mládeže ve společnosti za poslední léta vykazuje mírnou postupnou rostoucí tendenci, dá se tedy očekávat i případný nárůst podílu na kriminalitě.

Tabulka 1

	2016	2017	2018	2019	2020
Obyvatel ČR celkem	10 701 777	10 610 055	10 649 800	10 693 939	10 701 777
Z toho mládež (6-18 let)	1 348 168	1 369 146	1 391 788	1 412 680	1 434 319
% podíl mládeže	12,6 %	12,9 %	13,1 %	13,2 %	13,4 %

Zdroj: ČSÚ

Událostí, která zásadně ovlivňuje dynamiku kriminality a do budoucna ji pravděpodobně ještě ovlivňovat bude je pandemie přicházející začátkem roku 2020 a s ní příchozí nouzový stav, jakožto omezení volného pohybu osob, a zavírání provozoven některých služeb. Zároveň však přichází v potaz úvaha, zdali pandemie kriminalitu mladistvých nemohla do určité míry i přizívit. Jak vychází z tabulky dvě, podíl mládeže na trestné činnosti se nepatrně zvýšil. Lze tedy spekulovat, zda se mládež, nemaje lepších způsobů vyžití z důvodů uzavření škol, sportovišť a jiných volnočasových zařízení, neuchýlila z nedostatku stimulace a zábavy ke kriminalitě. Tomu však do jisté míry odporuje poznatek z předchozí tabulky, kde je zaznamenán postupný růst podílu mládeže ve společnosti. V neposlední řadě je velice zásadním faktorem, se kterým je třeba při hodnocení statistik za poslední roky počítat, zvýšení hranice škody nikoli nepatrné v říjnu 2020 z 5 000 Kč na 10 000 Kč. Tato změna ovlivňuje, zda se

některé skutky budou považovat za trestné činy, a tedy zda se zanesou do statistiky trestné činnosti.

Následující tabulka a grafy čerpají z informací obsažených v policejních statistikách dostupných na webových stránkách Policie ČR. Pro sjednocení terminologie práce jsem místo pojmu nezletilí, obsažený v původní statistice použila pojmu dítě a pojem děti nahradila pojmem mládež. V tabulce jsou zahrnuta souhrnná data o vývoji kriminality za roky 2016-2021 a to konkrétně celkové registrované kriminality, celkové objasněné kriminality a poté počty skutků zvláště spáchané dětmi, mladistvými a mládeží celkem. Jelikož se jedná o počty skutků nejsou data o kriminalitě mládeže součtem hodnot uvedených u kriminality dětí a mladistvých, jak vychází ze statistik zpracovaných Policií ČR.

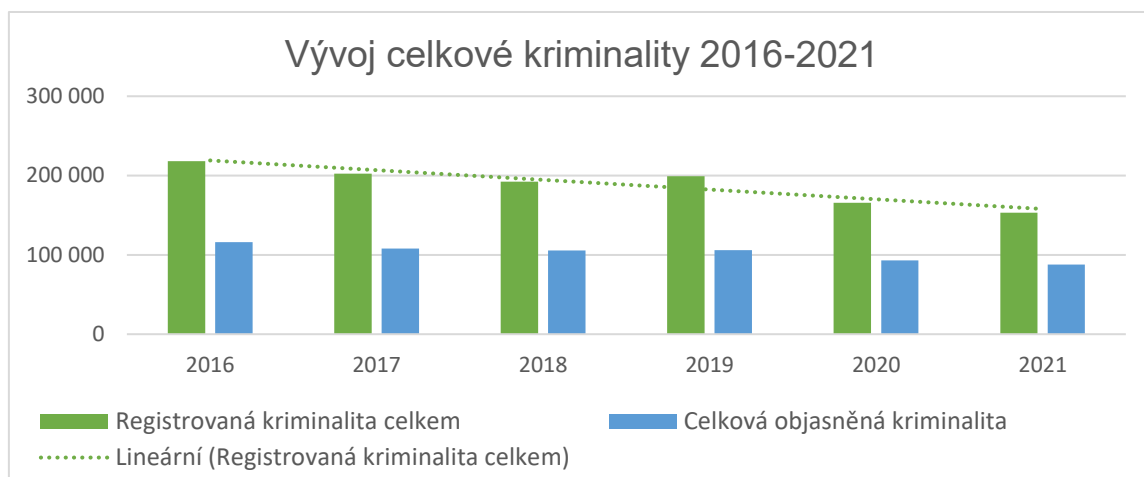
Tabulka 2

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Registrovaná kriminalita celkem	218 162	202 303	192 405	199 221	165 525	153 233
Celková objasněná kriminalita	116 117	107 920	105 710	105 994	93 140	87 744
Z toho skutky spáchané dětmi	1 250	1 273	1 334	1 575	1 435	1 257
Z toho skutky spáchané mladistvými	2 585	2 636	2 656	2 572	2 372	2155
Z toho skutky spáchané mládeží celkem	3 689	3 758	3 860	3 978	3 659	3 245
% podíl mládeže na celkové objasněné kriminalitě	3,2 %	3,5 %	3,7 %	3,8 %	3,9 %	3,7 %

Zdroj: Statistiky PČR

Z vývoje celkové kriminality za roky 2016-2021 je patrný pozvolný pokles (o přibližně 30 %, porovnáme-li rok 2016 a 2021, meziročně lze pozorovat pokles o průměrně přibližně 7 % a výjimkou roku 2019, kde je nepatrný 3 % nárůst a poté opět skokový pokles) zato však velmi pozvolný vzestup podílu objasněnosti. Jak již bylo zmíněno výše, vývoj kriminality za rok 2020 a 2021 ovlivňuje pandemie a změna v trestním zákoně.

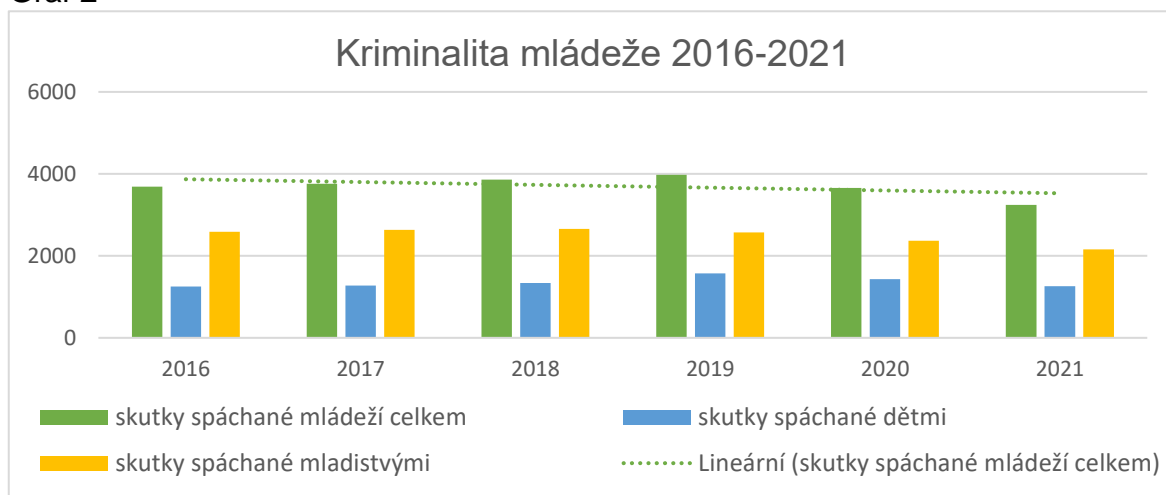
Graf 1

Zdroj: Statistiky PČR

Vývoj kriminality mládeže i jejího podílu zaznamenává do roku 2019 opačný trend, a to pozvolný vzestup (přibližně o 2,5 % meziročně), který však přibližně odpovídá nárůstu podílu mládeže ve společnosti. Od roku 2020 lze opět sledovat pokles kriminality dokonce pod úroveň výchozího bodu v roce 2016 (o 13 %, podíl je však srovnatelný s rokem 2018). Z dat je zřejmé, že největší podíl na kriminalitě mládeže mají mladiství, a to v průměru přibližně 67 % z celkového počtu skutků spáchaných mládeží. Je zde nutno připomenout fakt, mládež páchá skutky převážně ve skupinách či dvojicích, ve kterých se mohou mísit obě skupiny, a tak se procento skutků spáchaných dětmi a mladistvými v celkovém počtu skutků spáchaných mládeží překrývá.

Graf 2

Zdroj: Statistiky PČR

4.2 Struktura kriminality mládeže

Zkoumání struktury kriminality mládeže je opět důležité k pochopení mj. motivace páchaní trestné činnosti či při prevenci. Kriminalita mládeže se, jak již bylo zmíněno, vyznačuje výraznou mírou zastoupení majetkové kriminality, avšak podle výsledků třetí vlny self-reportového výzkumu (ISR3-3) vyplývá najevo také konkrétně vysoké zastoupení nelegálního stahování z internetu, za ním dále vandalismus, sprejerství, skupinové bitky a krádeže prosté (krádeže bez použití násilí), které mají podobnou procentuální prevalenci.

Tabulka 3

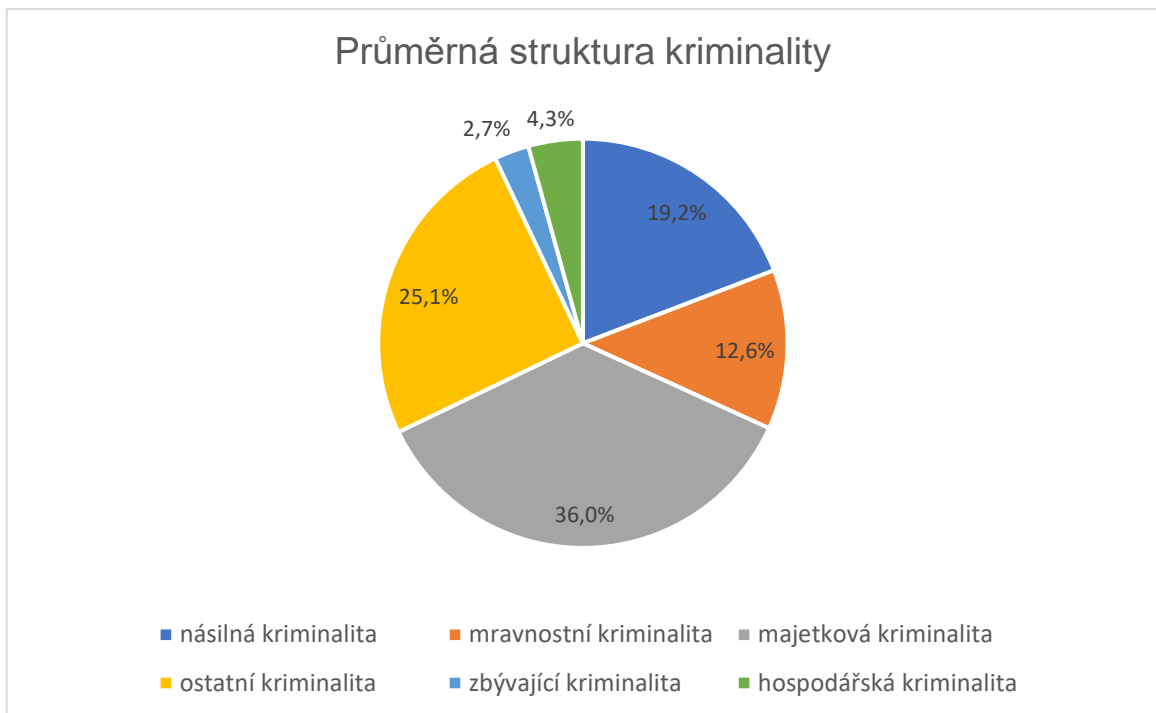
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
skutky spáchané mládeží celkem	3 689	3 758	3 860	3 978	3 659	3 245
násilná kriminalita	19,4 %	18,8 %	19,2 %	19,6 %	17,9 %	20,3 %
mravnostní kriminalita	10,5 %	10,8 %	12,8 %	14,0 %	12,7 %	14,9 %
majetková kriminalita	38,6 %	40,7 %	34,2 %	34,7 %	35,1 %	32,9 %
ostatní kriminalita	24,6 %	22,1 %	26,4 %	24,6 %	26,7 %	26,2 %
zbývající kriminalita	2,9 %	2,7 %	2,9 %	2,6 %	2,6 %	2,7 %
hospodářská kriminalita	4,0 %	4,9 %	4,5 %	4,6 %	4,9 %	3,0 %

Zdroj: Statistiky PČR

V první řadě bych se ráda věnovala vývoji struktury kriminality dle policejních statistik. Jak vidno v tabulce číslo 3 největší zastoupení má meziročně opravdu majetková kriminalita, konkrétně pak mají největší zastoupení krádeže v objektech a krádeže vloupáním, a poměrně vysoké zastoupení nacházíme i u poškození cizí věci a krádeží dvoustopých vozidel. Druhé nejvyšší zastoupení má skupina ostatní kriminality, kam patří hlavně velice časté sprejerství, maření výkonu úředního rozhodnutí a výtržnictví. Za zmínku také stojí velice častá nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného. Třetí skupinou, kde se setkáváme s nejvyšším podílem skutků je skupina násilné kriminality. Zde jsou nejčastěji páchanými skutky loupež a úmyslné ublížení na zdraví. Za zmínku

z dalších stojí hlavně mezi mládeží stále častější pohlavní zneužívání a neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku.

Graf 3

Zdroj: Statistiky PČR

Druhou sbírkou informací, které bych chtěla v tomto úseku věnovat pozornost je výsledek výzkumu prevalence delikvence v rámci ISRD-3. Výzkumu ISRD-3 se jako vzorek respondentů pro Českou republiku účastnilo 3561 žáků základních škol a gymnázií mezi jedenácti a sedmnácti lety věku v rovném poměru dívek a chlapců. Tabulka prevalence prezentovaná níže pracuje s daty jinak než tabulka struktury kriminality zpracovaná z dat statistik Policie ČR. Data uvádí jako procentuální podíl respondentů (z váženého počtu respondentů 2116), kteří uvedli, že konkrétní čin v daném časovém úseku spáchali. Zkoumána byla prevalence u patnácti činů za dva časové úseky, a to za celý dosavadní život a za posledních 12 měsíců.¹⁹

¹⁹ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 25-31. ISBN 978-80-7387-860-3.

Tabulka 4

	Celoživotní prevalence	Prevalence za poslední rok
majetkové činy		
krádež v obchodě	13,1 %	8,4 %
krádež auta/motorky	0,6 %	0,5 %
krádež auta	1,2 %	0,7 %
krádež kola	0,6 %	0,4 %
vloupání do budovy	0,8 %	0,7 %
krádež věcí bez použití násilí	8,1 %	5,6 %
násilné činy		
skupinové bitky	9,3 %	8,0 %
nošení zbraně	9,8 %	7,7 %
loupež/vyhrožování	0,8 %	0,4 %
úmyslné ublížení na zdraví	1,5 %	1,0 %
ostatní činy		
nelegální stahování z internetu	59,1 %	52,8 %
sprejerství (graffiti)	9,2 %	7,0 %
vandalismus	10,7 %	8,8 %
týrání zvířat	3,9 %	2,8 %
prodej drog	3,6 %	3,0 %

Zdroj: ISRD-3²⁰

Tabulka 4 Ukazuje rozšíření jednotlivých činů ve skupinách činů majetkových, násilných a ostatních. Nejvyšší zastoupení zde má jednoznačně skupina ostatních činů, kde jasně převažuje nelegální stahování z internetu a stejně jako v policejních statistikách vandalismus a sprejerství. Majetková kriminalita nad násilnou vede jen těsně, s nejvyšší převahou krádeží v obchodě a jiných nenásilných krádeží. V kategorii násilných činů vede překvapivě nošení

²⁰ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 29 ISBN 978-80-7387-860-3.

zbraně a účast na skupinové bitce. Ta se v policejních statistikách objevuje všeobecně jen velmi zřídka. Jde o velice latentní čin, ke kterému je v minimu případů přivolána Policie, a to hlavně u potyček mládeže, a je-li přivolána Policie, konflikt se často vyřeší na místě a není třeba o něm vést trestní řízení.

Jak lze vyčíst z dat uvedených výše, struktura kriminality mezi oběma uvedenými zdroji není nijak zvlášť rozdílná. ISRD však eviduje i činy, které jsou velice latentní nebo jim není přikládána taková společenská škodlivost, aby se promítly do policejních statistik. Z obou zdrojů však jednoznačně vychází, že nejoblíbenější kriminalitou mezi mládeží je kriminalita majetková, a to především různé drobné krádeže.

5 Etiologie kriminality mládeže

Na mládež v průběhu jejího vývoje působí mnoho vlivů, které mohou zapříčinit její pozdější kriminální chování. Nejrizikovějším obdobím v životě jedince je dospívání, kdy se do jisté míry určuje směr, jakým se bude dále vyvíjet zbytek života jednotlivce, není však samozřejmě jediným důležitým obdobím mladého života a je důležité věnovat pozornost jim všem. V této kapitole tedy popíšu základní faktory působící na vznik a příčiny kriminality mládeže v průběhu jejich života.

Faktory ovlivňující vznik kriminality obecně lze rozdělit do dvou skupin. Endogenní (vnitřní), kam se řadí osobnostní vlastnosti člověka, dědičné faktory, ale i hodnotové orientace a morální hodnoty, které samy jsou ovlivněny i vnějšími faktory, ale samy o sobě stojí jako zvnitřněné vlivy na vnější chování jedince. Exogenní (vnější) pak vyplývají primárně z okolí člověka. Zařadit sem lze hlavně vliv rodiny a výchovy, školy a jiných výchovně vzdělávacích institucí a neopominutelný vliv mají také vrstevníci, média, či současná životní situace, ale také do značné míry kontext současné společnosti, politické, hospodářské i sociální klima. Postupně se v této kapitole budu věnovat dědičným vlivům a osobnostním charakteristikám, vlivu rodiny, školy, vlivu toho jak a s kým jedinec tráví svůj čas a lehce se dotknu i vlivu médií, a to hlavně na vnímání násilí.

5.1 Osobnost a psychosociální vývoj

Ještě, než se člověk narodí, už se mu utváří jistý základ osobnosti. Přestože věda doposud s jistotou neprokázala přímé propojení dědičnosti a kriminálního chování u mládeže ani existenci „kriminálního genu“, existuje zde neodmyslitelné spojení dědičnosti a vrozenosti jistých osobnostních rysů, které mohou být základem pro antisociální a delikventní jednání. Zde odborníci užívají také pojmu *teratogenní prenatálně působící vlivy*, tedy škodlivé podněty působící před narozením dítěte. Míra, jakou budou ovlivňovat vývoj jedince je dána vývojovým obdobím, kdy působí (první trimestr se označuje jako nejrizikovější), množstvím a délkou škodlivého podnětu, organismem matky a její citlivostí a schopností odbourávat škodlivý podnět a genotypem samotného embrya.

S genetickým základem osobnosti souvisí krajní varianty běžných psychických vlastností či dílčích schopností. Ty jsou příkládány právě spíše genetice, stejně tak základní duševní funkce, stabilita, temperamentové vlastnosti apod. Genotyp jako takový však není neovlivnitelný prostředím a ačkoli se nikdo nerodí jako „tabula rasa“ nerodí se ani jako předurčený systém neměnných vlastností. Genotyp je v první řadě nositelem dědičných předpokladů, tedy dispozic ke vzniku některé vlastnosti. Není-li tedy psychická vlastnost patologickou variantou, při optimálních vlivech prostředí se může vyvíjet naprosto v normě.

Patologické varianty psychických vlastností jsou extrémními variantami psychických vlastností a bývají spojovány s odchylkami chromozomální vazby v nejzávažnějších případech, anebo s polygenní dědičností v mírnějších variantách. Ty poté mají za příčinu zvýšenou dispozici reagovat a jednat určitým způsobem, který se do nějaké míry odchyluje od normality.²¹ K základním skupinám psychopatologických, nebo duševních, poruch patří **neurózy**, které jsou funkčními onemocněními psychiky (neohrožují tedy podstatu osobnosti) a nejčastěji se projevují zdánlivě nepodmíněnou a abnormální přecitlivělostí až strachem z některých podnětů, nevyrovnaností či nestabilitou v prožívání, které se promítají do chování. Neurózou postižený člověk si toto chování uvědomuje, není však sám schopen jej ovládat. Další jsou **poruchy nálad** a schizofrenní poruchy, které se obě projevují základními znaky, psychózou, která je zastřešujícím pojmem pro poruchy s bludy, halucinacemi a ztrátou kontaktu s realitou. Důležité jsou také **poruchy intelektu**, které rozdělují na primární (vrozené, mentální retardace) a sekundární (získané, demence), jejichž základem je výrazně nízký intelekt (69 a méně bodů IQ). V neposlední řadě stojí za zmínku **poruchy osobnosti a chování**, které jsou ve své podstatě poruchou temperamentové, charakterové nebo motivační složky chování. Psychopatologie zkoumá i další různé poruchy, jako sebevražedná jednání či poruchy vyvolané požíváním alkoholu a jiných návykových látek.²²

---

²¹ FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. s. 169-173. ISBN 9788086723648.

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 72-80. ISBN 9788073805814.

Základním faktorem utvářejícím osobnost je vedle genetiky a některých psychopatologických či biologických jevů samotný další vývoj osobnosti. Osobnost se nevyvíjí jen sama, samovolně, ale působí na ní řada vnějších i vnitřních jevů. To je důležité vzít v potaz při zkoumání vývoje osobnosti. Vývoj dítěte je velice důležitým tématem, také proto se jím zabývalo nepřeborné množství psychologů a pedagogů. Jedním z důvodů je, že se poruchovému vývoji, stejně jako poruchové socializaci a maladaptaci připisuje vznik mnohých psychopatologických jevů, duševních poruch a vznik asociálních až antisociálních druhů chování.

Za předpokladu, že se tedy osobnost vyvíjí optimálně, bude vykazovat konkrétní soustavu charakteristik (struktura osobnosti), které se budou projevovat v míře odpovídající normě. Strukturu osobnosti lze pojmout dvěma přístupy. Statistický přístup se snaží postihovat jednotlivé složky metricky a jeho cílem je jednotný systém, dle kterého se mohou posuzovat jednotlivé osobnosti; klinický přístup zatím usiluje o co nejlepší popis individuální osobnosti jednotlivce. Do struktury osobnosti z pohledu statistického přístupu patří: schopnosti, temperament, charakter a rysy osobnosti.

*„Schopnosti jsou individuální vlastnosti, které jsou podmínkou pro úspěšné vykonávání jedné či více činností.“*²³ Základním druhem **schopnosti** je inteligence. Jde o obecnou rozumovou schopnost, souhrn kognitivních schopností, které se uplatňují při řešení problémů. Sternberg rozděluje inteligenci do tří skupin (triarchická teorie inteligence): inteligence analytická (schopnost analyzovat, hodnotit, porovnávat), inteligence kreativní (vynalézavost, schopnost objevovat, inovovat, prozkoumávat), inteligence praktická (schopnost aplikovat, převádět teorii do praxe).²⁴ V dnešní době se také často skloňuje velice důležitá sociální (schopnost číst prostředí, jednat s lidmi, navazovat kontakty) a emoční inteligence (schopnost empatie, pochopení). V literatuře se také schopnosti rozdělují na vlohy, nadaní, talent a genialitu, kdy každý další pojem je jen rozvinutější verzí toho předchozího, jsou to tedy v podstatě jen stupně schopností.

---

²³ FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. s. 104 ISBN 9788086723648

²⁴ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). s. 164 ISBN 9788024730370.

Temperament je dynamickou charakteristikou, která určuje, jakým způsobem bude člověk v daných situacích reagovat. Temperament se obecně považuje za vrozenou a prakticky neměnnou vlastnost. Základními temperamentovými typy jsou ty, které zpracoval Hippokrates mezi 5. a 4. stoletím př. n. l. Ten zavedl koncept, jehož terminologii, ač je dávno překonaná, užíváme dodnes. Hippokrates užil ve své teorii tělesných tekutin, dle toho, která má v těle daného člověka převažovat a rozdělil tak temperamenty na sangvinika (veselý, živý, přelétavý), flegmatika (klidný, rozvážený), cholera (výbušný, impulzivní) a melancholika (pesimistický, citlivý). Předpoklad této teorie je takový, že každý člověk má v sobě alespoň část každého temperamentu, ale některý vždy převládá. Tato teorie byla v minulosti mnohokrát přepracována. Nejdůležitějším a nejznámějším takovým přepracováním je koncepce I. P. Pavlova, jehož teorie se zakládá na vlastnostech nervových procesů, ze kterých vychází typy nervových vlastností.

Třetím a pro některé autory konečným bodem struktury osobnosti je **charakter**. Charakterové vlastnosti ovlivňují a kontrolují lidské chování. Charakter se utváří na základě společenských a morálních norem a požadavků. Charakter se během života dynamicky rozvíjí a projevuje se tam, kde je po něm vyžadováno vyjádřit vztah k důležitým okolnostem. Z nejdůležitější se pak považuje hlavně vztah k:

- Lidem a společnosti – (projevující se kladně jako) prosociabilita, uctivost, důvěra;
- Práci/učení a hře – odpovědnost, pracovitost, vytrvalost;
- Vztah k sobě samému – sebedůvěra, sebepojetí, úroveň aspirací;
- Vztah k přírodě a světu – světonázorové postoje, smysl individuálního života.²⁵

Negativní vztah k jednotlivým hodnotám se pak projevuje jako negativní vlastnost či postoj, hovoříme pak o nezralém charakteru.

Nejcitovanější teorií vývoje morálky je Teorie morálního vývoje od L. Kohlberga, kterou zpracoval v druhé polovině dvacátého století vycházejíc

---

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 57. ISBN 9788073805814.

z prací J. Piageta. Kohlberg rozpracoval vývoj morálky do tří úrovní a šesti stádií. První tzv. prekonvenční úroveň obsahuje dvě stadia:

- I. Stadium orientace na trest, autoritě se podřizuje, protože musí, jinak ho čeká trest (egocentrické podřízení);
- II. Stadium zaměřené na uspokojení vlastních potřeb (naivně egoistická).

Druhou úrovní je úroveň konvenční, která opět obsahuje dvě stadia:

- III. Stadium konformity, snaží se o dodržování pravidel, orientace na „dobrý hoch/děvče“;
- IV. Stadium fixace pravidel, orientace na autority a sociální pořádek.

Poslední úrovní je úroveň postkonvenční, která obsahuje poslední dvě stadia:

- V. Stadium „společenské smlouvy“, důraz na sdílené hodnoty
- VI. Stadium svědomí, respektu k druhým, rovnosti, spravedlnosti, vzájemnosti, vyšší etické principy.

Každé z úrovní je přiřítán konkrétní věk či stupeň psychického vývoje. První úroveň bývá spojována s těmi nejmenšími až s dětmi mladšího školního věku (horní hranice se někdy uvádí kolem devátého roku života). Děti se v prvním stadiu orientují trest, jako motivaci morálky a v druhém stadiu jako motivátor morálky fungují vlastní potřeby. Děti zde volí, co je nejlepší pro uspokojení vlastních zájmů, a recipocita je možná jen pokud z ní daná osoba má prospěch. Není však vyloučeno, že se takovýto způsob argumentace objeví i u dospělých. Druhá úroveň se týká spíše starších dětí až adolescentů, a i někteří dospělí v této úrovni již zůstanou. V této úrovni, již člověk přijal koncept morálky, pravidel a autority a postupně je zvnitřňuje. Poslední úroveň se vyznačuje schopností a dostatečnou vyspělostí pochopit abstraktní morální principy, jako rovnoprávnost, respekt k druhým a schopnost přijmout fakt, že každý má právo na svůj vlastní názor a pojetí světa.²⁶

Poslední složkou struktury osobnosti jsou pak **rysy** osobnosti. Jedná se o základní vnitřní dispozice. Objevují se zde pojmy jako

---

²⁶ Kohlberg's Theory of Moral Development. [online]. Verywell Mind. Dotdash, 2021 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/kohlbergs-theory-of-moral-development-2795071>

introverze/extraverze, stabilita/labilita, dominance/submise, afiliace/hostilita, sebedůvěra/sebepodceňování a schopnost a míra sebeovládání. Všechny tyto prvky se v jedinci unikátním způsobem mísí, aby dali vzniknout individuální osobnosti. Tyto pojmy však nelze chápat jako možnosti „bud“ a „nebo“, nýbrž jako škály, na kterých se jedinec nachází. Umístění člověka na škále taky nemusí být nutně doživotní, naopak, vlivem výchovy, prostředí a života obecně se člověk jednotlivých spektrech pohybuje.

Posledním pojmem, kterému bych se v rámci tématu osobnosti chtěla věnovat je téma agrese. Agrese je přirozenou součástí lidského chování, avšak její druh a míra bývají často původcem delikvence či přímo delikvencí jako takovou. Agrese se definuje jako činnost, či úmyslné odmítnutí činnosti, s úmyslem něco či někoho poškodit, tedy vnější pozorovatelné chování. Oproti tomu agresivita je vnitřní předpoklad a sklon k agresi. Tento předpoklad je pak dle některých odborníků součástí každé osobnosti, co se liší je umístění jedince na pomyslném spektru agresivity. Agresivita, však není jen špatná. V psychologii se rozlišuje mezi agresivitou konstruktivní a destruktivní, přičemž konstruktivní agresivita napomáhá rozvoji osobnosti, ochraně zájmů a hodnot, aniž by poškozovala druhé. Destruktivní agresivita se pak projevuje především touhou ničit a ubližovat. Teorií příčin agrese je mnoho, od agrese pocházející z frustrace, přes agresi naučenou a odpozorovanou až po chyby ve vnímání svého okolí.²⁷

Znalost osobnosti mladistvého pak může zásadním způsobem pomoci při zkoumání jeho motivace k páčání trestné činnosti, v prevenci jeho recidivy a v jeho další výchově. Je totiž důležité vědět a chápat, proč se mladistvý určitým způsobem chová a proč jedná tak, jak jedná, k čemuž nám právě může pomoci znalost jeho osobnosti a kontextu jeho prostředí.

5.2 Vliv rodiny

Úloha rodiny a její vliv na vývoj jedince je neoddiskutovatelně tím nejdůležitějším faktorem zkoumáme-li vznik některých jevů. Rodina by měla být

---

²⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 175-182. ISBN 9788073805814.

místem jistoty a měla by dávat základy zdravého vývoje. Pokud to tak však není, vzniká prostor pro vývoj patologických jevů. Rodině se přikládá zásadní vliv a odpovědnost za socializaci dítěte, a z tohoto důvodu se pak v případě projevů maladaptace či jiných znaků poruchového vývoje ubírá pozornost v první řadě na rodinu. Faktem však je, že vliv rodiny s věkem oslabuje a hlavní vliv se přesouvá především k vrstevnickým skupinám a v posledních letech i k sociálním sítím.

„V posledních desetiletích dochází k výrazné proměně instituce rodiny, která je dávána do souvislosti s rostoucí individualizací a posunem v hodnotových orientacích. Rodina začíná rovněž postupně přicházet o své základní funkce, například oslabuje její role primárního agenta socializace dětí. Výsledkem je menší stabilita rodiny, jež se odráží zejména ve vysoké rozvodovosti, nižší sňatečnosti a nárůstu podílu dětí narozených mimo manželství, což jsou trendy vnímané majoritní společností negativně.“²⁸

Z pedagogického hlediska se rodiny klasifikují do čtyř skupin:

- Harmonická rodina – ideální druh rodiny, uspokojuje potřeby všech členů, panuje vzájemný respekt a zájem;
- konsolidovaná rodina – uspokojuje hlavně základní potřeby, mohou zde panovat drobné neshody a citové ochlazení;
- problémová (dysfunkční) rodina – rodina neplní některou ze svých základních funkcí, napjaté vztahy, nezájem o děti, agrese;
- afunkční rodina – rozpadající se rodina, většina funkcí není vůbec naplňována, špatné zacházení s dětmi (týrání, zanedbávání, sexuální zneužívání), většinou rodiny narkomanů, těžkých alkoholiků, delikventů apod.

Děti z nefunkčních rodin se často stávají oběťmi syndromu CAN (Child Abuse and Neglect), tedy syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Děti, které jsou oběťmi těchto forem zacházení pak trpí nenaplněním emočních i biologických potřeb, což má zásadní vliv na jejich vývoj.²⁹

---

²⁸ PODANÁ, Zuzana. *Delikvence mládeže a rodina*. Praha, 2011. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc. s. 27

²⁹ STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. s. 131–132. ISBN 9788087517222.

Jako nejčastější nedostatky a chyby v rodinné výchově se uvádí nejednotnost výchovného stylu, kdy jeden z rodičů vychovává dítě přísně a s tvrdými pravidly, často s malými ohledy na potřeby dítěte, zatímco druhý rodič vychovává více v duchu liberálním a je výrazně benevolentnější.

Dalším problémovým přístupem k výchově je přístup zanedbávající. V tomto případě rodič nemá o dítě takřka žádný zájem, je citově chladný a dítě odmítá. Tato situace může nastat v dvoukariérových rodinách, či pokud alespoň jeden rodič je zaměstnán natolik svými činnostmi a zájmy, že o dítě ztrácí zájem, dále se může objevit u nechtěných dětí, či po příchodu nového partnera do rodiny. Děti z takových rodin pak bývají nevyrovnané, náladové, mají problémy se soustředěním, nezájem o vzdělání a často se u nich projevují různé formy rizikového chování, jako záškoláctví, hraní hazardních her až užívání alkoholu a drog.

Prakticky opačnými výchovnými styly, je pak kladení nepřiměřených nároků na dítě, či jiným směrem pak výchova rozmazlující. Ta se projevuje naopak kladením nízkých nároků na dítě, a to jak v domácnosti, tak ve škole.

Na stejné straně spektra je hyperprotektivní styl výchovy, kdy rodiče chrání potomka i před nejbanálnějšími obtížemi, jako jsou nemoci, úrazy, ale například i povinnosti, a to hlavně ty školní. Děti jsou pak zvyklé, že za ně rodič vždy vše udělá, vyřeší a že je bude vždy před vším ochraňovat.

V jistém směru je hyperprotektivnímu stylu podobný směr hyperautoritativní, který dítěti vždy přesně určuje jeho život. Spojuje se s psychickým nátlakem a může u dětí vést k pasivitě, odevzdanosti a někdy vede až k patologickým problémům, a to zvláště k neurózám. Oba tyto výchovné styly propojuje určitá forma emočního vydírání a manipulace. Rodič žije v přesvědčení, že ví nejlépe, co je pro jeho dítě nejlepší a neberou přitom ohledy na nikoho ani na dítě. Výsledkem bývají děti, které toto chování okoukali od rodičů a mají snahu ovládat všechny kolem sebe, mají jedinou pravou pravdu, špatně se přizpůsobují a nezvládají koncept kompromisu či reciprocity.

V poslední době je velice oblíbený a moderní styl výchovy, který se dá nazvat jako antiautoritativní.³⁰ „Nevýchova“, jak se také tomuto stylu říká se

---

³⁰ STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. s. 135-136. ISBN 9788087517222.

vyznačuje především zřeknutím se autority. Rodič se zříká role rodiče a snaží se být dítěti spíše přítelem. Rodič dítěti nedává pravidla, neříká ne, nezvyšuje hlas, vše dítěti jen vysvětluje a snaží se ho ke „správnému“ navést tak, aby si dítě samo uvědomilo, co je „špatné“ a co „se nedělá“ a co naopak ano.³¹

5.2.1 Rizikové faktory delikvence

Kriminologické pojetí problémové výchovy a faktorů, které ovlivňují vznik delikventního chování u mládeže prošel jako každá teorie značným vývojem. Od pojetí, které se soustředilo na složení rodiny s důrazem na rozpadající se rodiny, na materiální zajištění rodiny, a na výskyt deviací v rodině k důrazu na výchovný styl a vytvoření emocionální vazby rodičů a dítěte. „...členění Loebera a Stouthamer-Loeber (1986), kteří pro potřeby metaanalýzy rodinných faktorů identifikovali čtyři základní heuristická paradigmatata k vysvětlování delikvence mládeže: 1) zanedbávání rodiči (neglect paradigm) ve smyslu nízkého dohledu, nedostatečné pozitivní interakce s dítětem, nízké míry společného trávení času ap.; 2) konflikt v rodině (conflict paradigm), který je obvykle spojen s nevhodným stylem trestání; 3) deviace a deviantní postoje v rodině (deviant behaviors and attitudes paradigm); 4) rozpad rodiny (disruption paradigm).“³² Nejsilnější vliv zde má mít hlavně poruchový či chybějící vztah rodiče a dítěte.

Výzkum ISRD-3 se poté věnuje především vlivům jaké má struktura rodiny, socioekonomický status a negativní události v rodině. Z výzkumu struktury rodiny a jejího vlivu vychází, že děti z neúplných rodin páchají kriminalitu častěji. To však nemusí značit přímý vztah mezi neúplnou rodinou a delikvencí, avšak může značit, že taková struktura rodiny může být rizikovým faktorem, ze kterého vychází další problematické chování v rodině jako špatné vztahy v rodině, časté hádky, či zanedbávání dítěte.

Výzkum propojení příjmů a kriminality ukazuje, že delikvence prochází napříč všemi vrstvami. I respondenti, kteří uvedli, že příjem jejich rodiny vidí jako o něco vyšší než u ostatních, zároveň na otázky ohledně vlastního páchání

---

³¹ *Co je nevychova* [online] Nevýchova.cz [cit. 15. 1. 2021], Dostupné z: <https://www.nevychova.cz/o-nevychove/>

³² PODANÁ, Zuzana. *Delikvence mládeže a rodina*. Praha, 2011. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc. s. 28

kriminality odpovídali často kladně. V rámci výzkumu také došlo ke zkoumání šesti závažných negativních událostí, jejich prevalence a vliv na delikvenci. Těchto šest událostí obsahovalo (v pořadí od nejčastější) závažnou nemoc rodiče/blízké osoby, rozvod či odloučení rodičů, opakující se závažné hádky mezi rodiči, fyzické střety mezi rodiči, problémy rodiče s alkoholem nebo drogami a úmrtí některého z rodičů. Zkoumání vlivu, pak prokázalo, že vyšší počet těchto událostí má vliv na páchaní kriminality, a že žáci, kteří si prošli více událostmi mají větší sklony k delikventnímu chování.

Vztah dítěte a rodiče zde také hraje svou roli. Ten se ve výzkumu projevil jako přímo navázaný na strukturu rodiny, finanční situaci i negativní události. Děti, které uvedly, že jsou z neúplné rodiny, rovněž jako ty, které se považují za chudší a ty, které zažily více negativních událostí, také popisují vztahy v rodině negativněji než ostatní. Delikventní chování lze tedy sledovat ve větší míře u dětí, které uvádí, že jejich rodinné vztahy nejsou na nejlepší úrovni. Kriminologie uvádí jako důležitý vliv míru rodičovského dohledu. Zde se prokázalo, že děti, nad kterými mají rodiče vyšší dohled mají menší sklony k delikvenci. Zajímavý je výsledek porovnání míry dohledu nad dívkami a chlapci. Dohled nad dívkami je totiž dle výsledků vyšší než nad chlapci, což je zde hodnoceno jako jedna z příčin nižší míry kriminality dívek. V neposlední řadě se výzkum zaměřuje na vztah fyzického násilí a delikvence mládeže. Z výzkumu je patrné, že nějaký vztah existuje, nelze však s jistotou říci, zda je delikvence následkem či příčinou fyzického násilí ze strany rodičů. Stejně tak zatím nelze s jistotou říct, zda je-li fyzické násilím příčinou delikventního chování, jestli se tak děje přímo, či je-li jen součástí řetězce zhoršování vztahu v rodině, narůstající frustrace, zhoršování vztahu k sobě a ke společnosti.³³

Rodina tedy jakožto původce primární socializace, má bezpochyby vliv na vznik a vývoj rizikového až antisociálního chování mládeže. Rodina však zdaleka není jediným faktorem ovlivňujícím delikventní chování. Může však být jedním z prvních. Kontext rodiny a výchovy proto zaujímá významnou pozici při zkoumání kriminálních projevů dospívajících a dětí.

---

³³ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 74-86. ISBN 978-80-7387-860-3.

5.3 Vliv školy

Druhým důležitým zdrojem nejen vědomostí ale hlavně socializace a výchovy je pro dítě škola. A stejně tak je škola prostředím, kde se mohou rozvinout delikventní sklony. Funkce školy jakožto výchovného prvku se dlouhodobě stává více a více významnou. Výchovná funkce rodiny dlouhodobě upadá, vliv médií na jedince roste a hlavní část socializace se ubírá směrem k vrstevnickým skupinám. Škola tak zůstává jediným záměrným a organizovaným socializačním a výchovným činitelem.

Dětem se začátkem povinné školní docházky otevírá úplně jiný svět. Na rozdíl od prostředí rodiny a mateřské školky, se zde musí adaptovat na úplně jiná pravidla. Období hry a individuálního přístupu pomalu končí. Nyní se dítě stává součástí většího celku, kterému se musí přizpůsobit. Role školy je tedy různorodá a názory na to, co by škola měla a neměla žákovi dát jsou různorodé. V současnosti panují tři hlavní filozofie vzdělávání:

- Progresivismus – prosazuje osobnostně orientované kurikulum, individuální výuku směřující k pochopení sebe i okolního světa;
- rekonstrukcionismus – základem je sociálně orientované kurikulum, které má v návaznosti na sociální trendy vést děti ke společenské uvědomělosti a touze po potřebných společenských změnách;
- esencialismus – klade důraz na pevné vědomostně orientované kurikulum, jehož cílem je předat žákům co nejvíce tradičních znalostí, dovedností a postojů, je vcelku konzervativním postojem, který zastává ukotvení znalostí, které jsou jádrem západní kultury, jsou osvědčené minulostí, fungují v současnosti a jsou jedinou jistotou do budoucnosti.³⁴

Hlavním činitelem ve vztahu k zárodkům kriminality dětí jsou ve škole spolužáci. Děti spolu ve škole tráví většinu svého dne tak dostávají mnoho prostoru na vytváření skupin, a mnoho možností, jak se zapojit stávajících skupin. Problematiku skupin a vrstevníků budu však popisovat v samostatné kapitole.

---

³⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. 3. aktualizované. Praha: Portál, 2011. s. 63-64. ISBN 978-80-7376-825-8.

Jedním z problémů, které mohou ovlivnit děti a jejich vztah ke škole a vzdělávání je nálepkování. Často se stává, že se dítě již v počátcích své školní docházky nějakým způsobem zapíše, dostane do nějaké škatulky a později má problémy se z ní dostat. Taková nálepka nemusí být jen negativní. I pozitivní nálepka chytrého a šikovného žáka může dítěti přinášet nesnáze, ať už ze strany spolužáků ve formě šikany, či vyloučení, tak ve formě zvýšených nároků a očekávání, které jsou na dítě kladeny. Negativní nálepky mají, ale výrazně větší vliv na dítě a jeho socializaci a vztah ke škole, spolužákům i k učiteli. Dítě pak má tendenci se uzavírat do sebe, ztrácí zájem a motivaci dosahovat dobrých výsledků a být vzorný a v ten moment je zvýšené riziko, že začne sklouzávat na cestu delikvence. To se může v začátku projevovat jen jako vyrušování v hodině, nezájem o látku, neplnění povinností, záškoláctví až drobné krádeže či vandalismus. Proces stigmatizace může často vyústit až do bodu, kdy se žák stane nálepkou, která mu byla přidělena.

Dalším z kritických faktorů ovlivňujících vliv školy na kriminalitu je její dezorganizace a způsob jakým se staví k drobným náznakům rizikového chování. Pokud je škola totiž neřeší dává tím žákům najevo nezájem o dění ve veřejném prostoru, což může podněcovat závažnější formy kriminality. Pokud žáci vnímají prostor školy jako dezorganizovaný, je zde vyšší pravděpodobnost, že se sami nechají strhnout k delikvenci. Srovnatelný vliv má i případ, kdy škola nejedná jednotně vzhledem k obdobným proviněním. Má-li žák pocit, že je s ním jednáno nespravedlivě, začne se ke svým skutkům stavit lhostejně, jelikož je přesvědčen, že bude vždy potrestán. Opačným extrémem je naopak žák, který není trestán nikdy. Ten má naopak pocit nedotknutelnosti, a tak si dělá co se mu zlíbí s vidinou toho, že ho nic zlého nečeká.

Aby mohla škola fungovat a využívat svého plného potenciálu jako vzdělávací instituce, je nutná komunikace mezi rodiči a školou. Zde dochází k propojení dvou hlavních skupin faktorů, které ovlivňují vývoj dítěte. Spolupracují-li, a to obzvláště pokud se u žáka projeví znaky rizikového chování, mají obě instituce možnost zasáhnout a potlačit vznikající kriminální tendence. Pak vzniká poměrně optimální prostředí pro vývoj jedince. Pokud však škola nekomunikuje problémy dítěte s rodiči či nebere-li rodič v potaz snahy školy

o komunikaci, vzniká prostředí, kde bude velice komplikované činit jakékoli pokusy o vyřešení problému.

Avšak osobami, se kterými se ve škole žák setkává nejvíce jsou učitelé. Ti jsou neodmyslitelnou součástí školního prostředí a jejich působení na děti je velice významné. Dle některých žáků by měl učitel být trpělivý, schopný porozumění, spravedlivý, měl by mít široký okruh zájmů, smysl pro humor, demokratický přístup, měl by být důsledný, přívětivý a mít charakter. Styly výchovného působení učitelů jsou podobné těm rodinným. Dělí se na:

- autokratický styl – učitel se soustředí jen na výkon a kázeň;
- liberální styl s nezájmem o dítě – lhostejný k žákům a jejich výchově;
- rozporný autokraticko-liberální styl – kombinace předchozích;
- laskavý liberální styl – učitel je chápající a laskavý, klade na žáky malé požadavky a nekontroluje jejich plnění;
- integrační styl – žákům se snaží porozumět a pomoci, klade na ně přiměřené požadavky, důvěřuje, je ochoten s žáky mluvit i o věcech, které se netýkají školy, vede k samostatnosti a iniciativě.³⁵

Integrační styl se tak s ohledem na přání žáků zdá být nejvhodnější.

V neposlední řadě se na vztahu žáka ke škole odráží i klima školy a třídy. Krom spolužáků, kteří jsou významným faktorem utvářejícím sociální klima, je zde i několik dalších činitelů, kteří jej ovlivňují. Pojmem klima třídy se myslí „*dlouhodobé rozpoložení typické pro třídu, ustálené postupy vnímání a prožívání a reagování všech zúčastněných.*“³⁶ Toto klima se hodnotí subjektivně z pohledu zúčastněného. Zkoumá se pak to, jak klima působí na účastníka, tedy žáka. Klima školy je utvářeno krom žáků a učitelů také vedením školy, zaměstnanci, prostředím školy a jednotlivé třídy jako celky. Klima školy je dále hodnoceno jako negativní nebo pozitivní. Negativní klima je takové, kde panuje nekázeň, šikana, násilí, agrese a projevy kriminality. Takové klima může být rizikem vzniku delikventního chování.

---

³⁵ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). s. 102-103. ISBN 9788024740423.

³⁶ Tamtéž. s. 103

Kombinací všech negativních vlastností, které škola může mít vzniká naprosto ideální prostředí pro vznik delikventního chování a sdružování žáků do delikventních skupin. Proto je tak důležité snažit se o co nejpřívětivější a nejpodnětnější prostředí škol.

5.4 Vliv vrstevníků

V průběhu dospívání se postupně snižuje vliv rodiny a její místo zaujímají vrstevníci. Vrstevníci jsou pro dítě i mladistvého velmi důležitou a vlivnou skupinou. Mohou být zdrojem poznání, motivace i nápodoby, které však nemusí vždy mířit pozitivním směrem a vycházet ze „správných“ hodnot. Všichni lidé mají tendence shlukovat se do skupin a je velice zajímavé zkoumat, jak moc veliký vliv má skupinová norma názory a hodnoty na jedince.

5.4.1 Jedinec ve skupině

V této části se budu věnovat především teorii malých sociálních skupin. Jsou to takové skupiny, jejichž členy spojuje stejný cíl a jsou v bezprostředním kontaktu. Vznikají zde emocionální vazby, skupinové normy a uplatňují se skupinové procesy. Skupina si utváří unikátní strukturu a hierarchii, kde má každý člen určité postavení od vůdců, přes běžné členy až po outsidersy. Skupiny se dělí mnohými způsoby. Mezi ty základní patří:

- Skupiny dle povahy vazby mezi členy:
  - a) primární skupiny – ve skupině panují blízké vztahy, vysoký pocit sounáležitosti, soudržnost, relativní uzavřenost, členové na sebe navzájem mají velký vliv;
  - b) sekundární skupiny – vazby jsou spíše racionální než citové, skupina je vytvořena účelově a jakmile tento pomine, zaniká i skupina;
- Skupiny dle způsobu vzniku:
  - a) formální – skupiny vznikají uměle na základě něčího nařízení a její hodnoty a cíle jsou hodnotami a cíli toho, kdo toto nařízení dal;

- b) neformální – vznikají spontánně, často v rámci formální skupiny, na základě osobních sympatií;
- Skupiny dle členství:
  - a) členské – skupiny do, kterých jedinec patří
  - b) nečlenské – skupina, do kterých jednatel nepatří a ani to není jeho zájmem
  - c) referenční – skupina, do níž jedinec nepatří, ale patřit by do ní chtěl či se jen chová jako by byl jejím členem, nechá se jí ovlivňovat a jedná v její prospěch.

Postavení jedince ve skupině je dáno dvěma základními faktory. Jeho funkcí ve skupině v řadě první, tedy jak konkrétně se podílí na společné činnosti. Tato funkce se pak navenek realizuje jako role, a to skupinou očekávaným a předepsaným způsobem. V druhé řadě je pak jeho postavení určeno měrou sociální přitažlivosti, tedy nakolik je jedinec ve skupině oblíben a neformálně respektován.

Podstatným znakem skupin, jsou již zmíněné skupinové normy. Ty značným způsobem určují chování jejích členů. Tyto normy jsou prostředkem dosažení a udržení skupinových hodnot a krom chování členů určují i způsoby přijímání nových členů, tedy pravidla iniciace. Míra konformity nebo poslušnosti vůči skupinovým normám pak spolu s ostatními faktory určuje postavení jednotlivce v rámci skupiny a je odrazem jeho vztahu ke skupině a jejím hodnotám. Dobrý vztah členů ke skupině také určuje míru její soudržnosti, stejně jako míra pocitu sounáležitosti a vztahy mezi jejími členy. Vyšší míra sounáležitosti s jednou skupinou pak souvisí s oddělením se jednotlivce od jiných skupin, kde může docházet až k rivalitě či nenávisti mezi takovými skupinami.

5.4.2 Delikventní skupiny mládeže

Stejná potřeba sounáležitosti, jakou pociťuje dospělý, ne-li větší se týká i mládeže. Obzvláště faktory jako problémy v rodině, přetížení rodiče nedostatek pochopení v sociálním okolí bývají důvody vzniku a vyhledávání vrstevnických skupin, které nabízí pochopení, emoční napojení, a hlavně již mnohokrát zmiňovaný pocit sounáležitosti, pocit, že jedinec konečně někam patří a zapadá.

„Pocity, které prožívají, jim dávají sebevědomí. Zažívají pocit, že v jsou očích druhých potřební, znali, respektovaní, oblíbení a uznávaní. (...) U jedinců z disociálních rodin skupina vytváří náhražku, která umožňuje únik do světa relativního přátelství, kde zapomínají na samotu, frustraci a nudu.“³⁷ Tyto pocity často doprovází odpor k autoritám, společenským hodnotám a normám, a odsuzování konzumního a nespravedlivého života starších generací.

V našem prostředí vznikají delikventní skupiny především jako podskupiny dětí a mladistvých, kteří se dobře znají například ze školy, školní družiny, a jiných institucí, a až poté z mládeže, která bydlí na jednom sídlišti či v jedné čtvrti, avšak výrazně méně než lze sledovat v západních zemích. Skupina se začne vymykat sociální kontrole, vytvoří si vlastní pravidla, začnou být značně autonomní. Ke kriminální činnosti se často dostávají z nedostatku finančních prostředků na jejich značně nákladný životní styl (alkohol, cigarety, herny, diskotéky). Začnou tak s drobnými krádežemi a postupně se mohou vyvinout až do podoby gangu. Jak již bylo zmíněno, motivací nemusí být jen potřeba prostředků. Pro některé skupiny je motivací touha po adrenalinu, či jen prostá nuda.

Teorie diferencované asociace se snaží vysvětlit, proč vůbec dochází k přebírání kriminálních tendencí od delikventních vrstevníků a hlavně kamarádů, se kterými tráví více času. Kontakt s těmito jedinci totiž, pokud je v dostatečné četnosti, délce a intenzitě, vede díky procesu sociálního učení k nápodobě, a tedy i osvojení si vzorců jejich chování. Jedinec má tendence od svých delikventních kamarádů přebírat hodnoty a postoje, které vedou k rozvinutí delikventních tendencí i u něj. Toto platí obzvláště pokud je oslaben vliv rodiny a kombinací osobnostních rysů, které podmiňují morální vývoj a schopnost odolat okolním vlivům.

Delikventní skupiny jsou charakteristické pro svoje pozitivní postoje vůči různým formám antisociálního chování. Členové odmítají hodnoty jako je vzdělání, morálka a společenská konformita. Skupina se navzájem podporuje a posiluje. Ve skupině se jim dostává zvýšeného pocitu sebevědomí, a tak si působením

---

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 160 ISBN 9788073805814.

ostatních členů či společně s nimi troufnou na činy, na které by jinak neměli odvahu, či by je ani nenapadlo je zkusit. V tento moment také přichází fenomén vrstevnického nátlaku (*peer pressure*). Jde o nátlak skupiny, někdy i jen pasivní, aby se jedinec podřídil nějakým pravidlům, či vykonával nějaké činnosti, které jsou proti jeho přesvědčení, nechce je provozovat, či se bojí nebo má jiné zábrany. Podobným pojmem je vrstevnická konformita, jejíž míra je predispozicí pro podlehnutí vrstevnickému tlaku. Nemá-li tedy jedinec jiný zdroj morálního tlaku například od rodiny, a je vystaven vrstevnickému tlaku a zároveň vyšší míře konformity, je vyšší pravděpodobnost, že tlaku podlehne.

Ve skupině mladí vedou věkově nepřiměřený životní styl. Typicky řídí auto bez řidičského průkazu, požívají alkohol, kouří, provozují předčasný pohlavní styk apod. Pod vlivem zvýšeného sebevědomí mají tendence se chovat agresivně a řešit problémy násilně a ve většině případů nevidí své činy jako problematické, naopak mají tendence své chování a jeho následky hodnotit spíše kladně.

Takové skupiny páchají převážně majetkovou kriminalitu, vandalismus, výtržnictví a kriminalitu spojenou s užíváním, drog a jiných návykových látek. K takovému chování se však skupina musí nejdříve vyvinout. Delikventní skupiny si procházejí několika etapami:

- iniciální – v této fázi mladiství experimentují a testují hranice, páchají spíše drobné přestupky jako rušení nočního klidu a drobný vandalismus, tato fáze je nejdelší a nejefektivněji v ní působí snahy preventivních programů
- přechodná – zde přechází k verbální agresi a závažnějšímu poškozování věcí a majetku;
- kriminální – tato etapa už obsahuje zejména páchání závažnější majetkové trestné činnosti a násilné činy;
- terorizování – poslední etapa vývoje, kde skupina již funguje spíše jako nebezpečný gang a resocializace je v této fázi velice obtížná.³⁸

5.4.3 Subkultury mládeže

V rámci každé komplexní a do jisté míry pluralitní kultury a společnosti, se dříve nebo později začnou vytvářet subkultury. Je to přirozený sociokulturní

---

³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 160 ISBN 9788073805814.

proces, který sociologové pozorují již po dlouhá léta. Subkultury, jakožto alternativní druhy kultury často vznikají z potřeby změny či odlišení se od dominantní kultury a někdy pramení z nesouhlasu s normami dominantní kultury. Extrémní verzí subkultury je kontrakultura, která je charakteristická významným kontrastem a kritikou dominantní kultury někdy až s extremistickými tendencemi. Subkultura jako taková se charakterizuje znaky odlišnými až kontrastními s hlavní kulturou a zároveň znaky, které jsou pro obě společné. Míra odlišnosti od dominantní kultury je spektrem a každá kultura se může nacházet kdekoli v jeho rámci, a i každý člen dané subkultury se může podřizovat konkrétním subkulturám a hlavní kultuře jen do jemu vyhovující míry.

Mládež dle sociologů nemá jednotnou kulturu a mladiství se vždy nějakým způsobem vymykají hlavní kultuře. „*Subkultury mládeže lze vnímat jako typy subkultur, které se vztahují ke specifickým způsobům chování mládeže, vázané na specifické způsoby chování části mládeže, na sklon k určitým hodnotovým preferencím, akceptování či zavrhování určitých norem a životních stylů.*“³⁹ Subkultury mládeže se tedy dají chápat jako velké skupiny mládeže, které spojuje nějaký konkrétní zájem, názor, či problém. Znakem takových subkultur je mimo jiné styl, což je vnější odraz příslušnosti ke konkrétní subkultuře. Skládá z *image* (např. způsob oblékání, tetování, specifická znamení), *vystupování* (např. chování, gestikulace, výrazy obličeje, chůze) a specifickým *slangem*.

Problematickými subkulturami, jejichž základem delikventní chování jsou například drogové či rasistické a lze sem zařadit i některé pseudonáboženské skupiny. Všechny tyto subkultury se mohou účastnit či účastní i mladí, anebo pro ně mohou být alespoň referenčními skupinami, což samo o sobě může podněcovat delikventní chování.

Drogová subkultura se vyznačuje kromě delikvence přímo spojenou s užíváním drog a sháněním prostředků také s nadužíváním alkoholu, promiskuitou a někdy i vandalismem a násilným chováním. Tak to však nemusí být vždy. Problematičnost drog se zpravidla pojí mimo jiné s jejich kriminalizací.

---

³⁹ SMOLÍK, Josef. Subkultury mládeže: Od deviace k fragmentaci. *Sociální pedagogika* [online]. Zlín: TBU, 2015, roč. 3., č. 1, s. 41 [cit. 3. 1. 2022]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2015/04/STUDIE_Subkultury-ml%C3%A1de%C5%BEE.-Od-deviace-k-fragmentaci_Final.pdf DOI:10.7441/soced.2015.03.01.03

Alkohol jako takový se v dnešní společnosti nepovažuje jako tak problematický jako nealkoholové drogy a zákon jeho užívání a prodej a do jisté míry i výrobu postihuje jen na základě věku a z pohledu výkonu některých činností pod jeho vlivem. Alkoholismus se však často spojuje s obdobným patologickým společensky škodlivým chováním jako užívání nealkoholové drogy. Alkohol má ale v současnosti nálepku bezproblémovosti, užívá-li se s mírou. To se, ale dle některých odborníků dá říct i o některých nealkoholových drogách. Obzvláště pak drogy spojované s životním stylem bohatých jako je kokain či drogy spojené s některými alternativními životními styly jako je různě zpracované konopí či různé halucinogenní rostliny a houby jsou v těchto subkulturách považovány za substance s nižší rizikovostí než alkohol.

Již dlouho se společnost, a to obzvláště mládež, potýká také s romantizací a glorifikací různých drog. V popkultuře jsou drogy vyobrazovány často jako něco zábavného, sblíživého, či něco, co dělá protagonistu zajímavým a záhadným. Drogová subkultura se v takových médiích, ale často i jejími vlastními členy mládeži předkládá jako nikdy nekončící zábava, jako místo, kde mohou potkat spoustu nových lidí a zažít mnoho zajímavých věcí. Do takových skupin se často dostávají mladí s nulovou či minimální zkušeností drogami, kteří ani nemají v úmyslu drogu užívat, přestože je do jisté míry láká. Vliv této skupiny je ale tak velký, že drogu nakonec zkusí a cesta k závislosti se tak začíná rýsovat.

Ideologicky a násilně založenou subkulturou je subkultura rasistická. Nejznámějším rasistickým hnutím jsou angličtí *Skinheads*. Vznikli jako reakce mládeže na kulturu *hippies* v šedesátých letech dvacátého století a jako jejich protipól. Hlavním popudem však bylo rostoucí přistěhovalectví, které ohrožovalo uplatnění mladých na trhu práce. Dělnická mládež tak vytvořila subkulturu zakládající si na rodinných hodnotách, patriotismu, drsných sportech a odmítání drog (s výjimkou alkoholu).

Radikalizace tohoto hnutí však nastala až v sedmdesátých letech vlivem hospodářské recese a punkerským hnutím. Radikálně pravicové hnutí tvoří uzavřené skupiny s pevnou hierarchickou strukturou, často inspirovanou vojenstvím. Hnutí má komplexní systém výběru nových členů, které rekrutují z obdobně smýšlejících, nejčastěji mladých lidí střední a nižší střední třídy. Členové hnutí se drží vlastních kodexů a příruček, které popisují mimo jiné pouliční

boje a jak se chovat při zadržení policíí. Motivace jejich trestné činnosti má rasový podtext a vyznačuje se pácháním především násilných činů a vandalismu.

Specifikem posledních zmiňovaných subkultur, tedy pseudo-náboženských skupin, je krom jejich činností a důvodů, proč vznikají, jejich působení na členy. Členy skupin se totiž velice často krom jedinců, kteří se opravdu členy stát chtějí, stávají proti své vůli ze své naivity či zvědavosti lidé, kteří se členy nikdy stát nechtěli. Ti jsou zataženi do činnosti skupiny a následně jsou pod závazkem mlčenlivosti a výhružkami smrtí přivázáni ke skupině. Rekrutující osoby jsou velice schopnými manipulátory a vybírají si zranitelné osoby kterými mohou být právě mladiství ve složitých životních situacích.⁴⁰

5.4.4 Problematika gangů

Delikventní skupiny mládeže jsou dlouhodobě předmětem mezinárodních výzkumů a problémem na který se aktuálně zaměřují nejvíce jsou mladistvé gangy. Specifické skupiny delikventní mládeže ve věku od 12 do 25 let, ve kterých panuje vysoká míra nonkonformity vůči většinové společnosti, jakož vlastní hodnoty a pravidla. Pojem gang má světově různé definice. Obecně se dá gang popsat jako delikventní skupina, jejímž primárním zaměřením je páchání antisociální činnosti. V širším pojetí pak, vycházíme-li z teorie vývoje delikventní skupiny, lze mladistvý gang chápat jako skupinu delikventní mládeže, u které je protispolečenská činnosti až výsledkem životního stylu a postupných změn a potřeb původně jen mírně problematické skupiny. Další charakteristikou gangu je jejich trvalost (minimálně tři měsíce), a způsob trávení volného času (na veřejných místech a rizikovými aktivitami) a že součástí skupinové identity je páchání ilegálních aktivit. Gangy se také vyznačují vysokou závažností a čestností rizikového chování, která je dle výzkumů pro gangy naprosto typická.

Cílem výzkumů, které se zabývají gangy, je především „*proč se jedinec stává členem gangu a co to je za člověka, jaké společenské síly, ale také osobnostní předpoklady jej vedou k nastoupení drahý gangstera a zda je možné*

---

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. 3. aktualizované. Praha: Portál, 2011. s. 84-89 ISBN 978-80-7376-825-8.

*tomuto vývoji nějakým způsobem účinně zabránit dříve, než z mladého delikventa vyroste kriminální živel a recidivista.*⁴¹

Dle Moravcové lze gangy rozdělit do čtyř podskupin:

- A. parta kamarádů – jde o skupiny, které nejsou gangy, a vykazují relativně nízkou míru rizikového chování;
- B. skrytí členové gangu, potenciální gangy – jsou to gangy, které nesplňují všechny základní charakteristiky gangu, vykazují vysokou mírou rizikového chování, avšak sami svou činností nepopisují jako nezákonnou (často však jelikož mají jen malé povědomí o tomto pojmu, nebo se své chování snaží racionalizovat či obhajovat);
- C. stářejší pouliční gangy – jde o skupiny, jejichž primárním smyslem existence není delikventní činnost, ale postupem času se k ní vyvinuli;
- D. členové gangu – tyto skupiny splňují všechny charakteristiky, svou skupinu označují jako gang a jsou si vědomi, že páchají delikventní činnost a páchají ji vědomě.

Z výzkumů vychází, že členové gangů mají nižší sebekontrolu, horší studijní výsledky, špatné vztahy s rodiči a v mnoha případech pochází z neúplné rodiny a chodí za školu. Data o výsledcích ve škole a rodných vztazích mají však statisticky malý význam, jelikož v porovnání s výsledky ostatních účastníků výzkumu jsou zachyceny jen malé rozdíly. Vyšší pravděpodobnost začlenění do gangu je u mladistvých s delikventními kamarády a mají jich zpravidla více než ostatní.

5.4.5 Vrstevníci a delikvence – výsledky výzkumů na našem území

V prostředí České republiky bylo provedeno mnoho výzkumů zkoumající vnější vlivy podmiňující kriminalitu mládeže v rámci, nichž dostávají prostor i vrstevníci. V této části bych se ráda věnovala hlavně výsledkům výzkumu SAHA a ISRD-3.

---

⁴¹ MORAVCOVÁ, Eva. Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže. Otázka členství v gangu. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica* [online]. 2011, č. 2, 85 [cit. 11.1. 2022]. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=155546>

Projekt SAHA (*The Social And Health Assessment*), je mezinárodním projektem, založeným na dotazníkovém průzkumu dospívajících z městských oblastí a jejich sociálním a zdravotním vývojem. Výzkum se orientuje především na věkové skupiny 12, 14 a 16 let. Na našem území byl realizován jako projekt *Rizikové faktory školního, sociálního a zdravotního vývoje školní mládeže* Psychologickým ústavem Akademie věd ČR spolu s Dětskou psychiatrickou klinikou 2. lékařské fakulty UK v Praze mezi lety 2003 2004. Česká část projektu SAHA se věnuje projevy antisociálního chování typickými pro období adolescence a podrobnou analýzou antisociálního chování. Dospívající vykazující antisociální chování byli zkoumání z hlediska užívání návykových látek, rodinného zázemí, kontextu školy, a vrstevníků. Šetření se účastnilo 4980 žáků ze 150 škol ve věku 12, 14 a 16 pocházejících z větších měst.

V rámci analýzy vrstevnických vztahů se výzkum věnuje míře důvěrnosti vazby na vrstevníky, a to mimo jiné na vrstevníky závislé („s abúzem“, zde například i na cigaretách) a vrstevníky s delikventním jednáním. Výzkum rozděluje respondenty do čtyř skupin dle jejich prosociálního chování a zapojení do kolektivu. Skupinami jsou *neproblémoví*, *mírně agresivní*, *vysoce problémoví*, *mírně problémoví*. Všichni respondenti uvádí nadprůměrně dobré vztahy s vrstevníky. S vrstevníky s abúzem i vrstevníky delikventními mají dle výsledků nevyšší míru kontaktu jednoznačně respondenti v kategorii vysoce problémoví a po nich mírně problémoví. Mírně agresivní a neproblémoví uvádí podobnou míru kontaktu s těmito vrstevníky.

Česká verze výzkumu ISRD-3 se při zkoumání problematiky vlivu vrstevníků zaměřuje na několik oblastí. V první řadě na to, jak a s kým tráví mladí svůj volný čas či zda mají kamarády, o kterých ví, že se chovají antisociálně (zda někdy zkusili drogy, něco ukradli, někam se vloupali, někomu vyhrožovali zbraní apod.)

Zajímavý je posun mezi lety 2007 a 2013. V roce 2007 nejvíce dětí (38 %) uvedlo, že svůj volný čas nejvíce tráví s rodinou, zatímco v roce 2013 už nejvíce dětí trávilo svůj volný čas s jedním až třemi kamarády (44 %). Podíl dětí, které tráví čas samy mírně vzrostl a podíl dětí, které tráví čas v partě (4 a více kamarádů) zůstal stejný. Večer v týdnu mimo domov chodí více jak polovina dětí, zbylých 42 % dětí zůstává večer doma. Mladí svůj volný čas nejčastěji věnují

sportu (46 % respondentů uvedlo, že sportují často), na veřejných místech, v blízkosti sousedství, ve kterém žijí, věnují se nějaké umělecké činnosti, čtou nebo plní školní povinnosti. Rizikových aktivit se pak účastní minimum respondentů, avšak z výzkumu vychází, že provozování těchto aktivit se vyskytuje častěji u těch, kteří tráví většinu svého volného času s větší či menší skupinou kamarádů. Výzkum na závěr konstatuje, že počet delikventních kamarádů je úměrný rizikovému chování a dítě, které má více delikventních kamarádů bude s větší pravděpodobností trávit svůj čas rizikově.

Největší sklony k delikventnímu chování mají děti, které tráví svůj volný čas ve větší skupině (31 %), nejnižší děti, které tráví svůj volný čas s rodinou (10 %). Vyšší delikventní sklony pak mají děti, které tráví čas s menším počtem přátel (23 %) a sami (24 %). Nevyšší počet delikventních činů opět páchají mladí, kteří tráví čas ve větší skupině. Výzkum také poukazuje na středně silný vztah mezi četností večerních odchodů mimo domov a delikventními sklony. Nejvyšší vztah individuální delikvence a delikventních kamarádů výzkum nachází u krádeží. Děti, které mají kamarády, kteří kradou mají osmkrát vyšší šanci, že sami něco ukradnou než děti, které takové kamarády nemají. Například u držení zbraně či skupinové bitky výzkum uvádí šanci dvojnásobnou. Delikventní kamarádi tedy ve většině případů zvyšují pravděpodobnost individuální delikvence.

Tyto výzkumy shrnují celou problematiku vlivu vrstevníků na mládež. Je naprosto jednoznačné, že vliv delikventních vrstevníků na individuální kriminalitu mládeže je značný a je tomu i naopak. Čím více má jednotlivec kamarádů, kteří se věnují prosociální činnosti a mají v ideálním případě i rodiče, kteří jej podporují, tím menší je pravděpodobnost, že bude páchat jakoukoli kriminalitu. Důležitý je také ale čas, který dítě stráví s delikventním kamarádem či více delikventními kamarády a jaký k nim má vztah. Dítě se s takovými lidmi nemusí setkávat jen ve škole, či v místě svého bydliště. Skvělým místem k setkávání se s takovými lidmi může být i internet a sociální sítě. Vliv vrstevníků, se kterými se jedinec setkává na internetu je však jen vedlejší k vlivům těch, se kterými tráví více času osobně, a i všem ostatním zmíněným vlivům.

5.5 Média a jejich role

V dnešní mediální době je namístě považovat právě média jako jeden z hlavních vlivů jak na osobnostní vývoj, tak na vznik rizikového chování. Média, a hlavně internet jsou místy nepřeberných možností, kde se dá najít naprosto cokoli. Internet hraje v životech všech čím dál větší roli, a to obzvláště v posledních letech, kdy velká část světa byla odkázána jen na virtuální kontakt.

Internet a média všeobecně však nejsou jen prostředkem komunikace. Jsou především zdrojem informací a zábavy. A právě hlavně prostředky zábavy bývají nejrizikovější. Už od mala na dítě televize chrlí krom jiného různé ukázky agrese, závislostí, krádeží a jiného delikventního jednání. Dítě do určitého věku ale neodhadne, co je dobré a co špatné. Může pak docházet k pokusům napodobování jednání, které dítě vidělo v televizi, na internetu či případně ve videohře. Mimo to časté vystavování dítěte vizuálnímu násilí ho může vůči takovým projevům značně otupit.

Problém násilí v zábavních médiích je ten, že z velké části mají tendence agresi jejich protagonistů ospravedlňovat, zlehčovat až zesměšňovat, což přispívá zkresleným představám o násilí. Je nutno podotknout, že takový vliv médií není stoprocentní a ke vzniku delikventního jednání je stejně jako u všech ostatních vlivů třeba jejich kombinace a média jako taková sama o sobě ve zdravém dítěti s optimálním vývojem, výchovou a socializací nevzbudí kriminální ani násilné tendence.

Internet a sociální sítě v současnosti vstupují do života dítěte často již v prvních letech života. Rodiče svým čerstvě narozeným dětem zřizují účty na všemožných platformách a dítě se tak učí zacházet s internet mnohokrát i dříve, než se naučí pořádně číst. Sociální sítě se v posledních letech staly naprosto běžnou součástí mladého života a místem, kde prožívají značnou část svého času a života. Není pak divu, že se i kriminalita postupně přesouvá do sféry internetu a sociálních sítí.

Taková kriminalita nese název kyberkriminalita a často bývá u mladých lidí startovací kriminalitou. Nejčastěji je páchána formou různých podvodů jako braní si záloh za neexistující zboží či za služby na internetových tržištích, braní si peněz od důvěřivých lidí například jako údajný vzdálený příbuzný, co potřebuje

půjčit peníze, či jako tajný ctitel osamělé ženy apod. Nejde však jen o podvody. Často se objevují i krádeže identity a různé formy chování, které lze označit jako kyberšikanu a dnes se do internetové sféry přesouvá i například prodej a nákup drog a jiného nelegálního zboží. Toto chování má společné fakt, že se při nich pachatel zpravidla cítí nedotknutelně vzhledem k pocitu relativní anonymity a složitosti odhalení pachatele, který tají svou pravou identitu. Významné je, že tohoto pocitu úspěšnosti může dosáhnout na internetu i někdo, kdo v běžném životě selhává. Pocit nedotknutelnosti a vydřené podvody a jiné činy vedou ke zvednutí sebevědomí mladého pachatele a ten získává dostatečnou odvahu na podnikání podobné trestné činnosti i mimo internet a sociální sítě. Motivací této činnosti může být kromě peněz, které nezletilý „potřebuje“ na věci, které chce a líbí se mu, také například potřeba pomsty pramenící z citové nezralosti, nezvládnutí emocí či nízké sociální zdatnosti a inteligence. Policie takové činy může řešit jen velmi složitě, a tak se u nich setkáváme s vysokou mírou latence, která přizivuje pachatelův pocit nedotknutelnosti.

5.6 Profil mladistvého pachatele v ČR

Kriminalistika, vycházejíc z praktických poznatků, typického mladistvého pachatele zařazuje do období adolescence. Toto období se vyznačuje právě rozvolňováním vazby na rodiče, a naopak utěšňováním vazeb na skupinu a její činnost. Do problémových skupin se pak aktivně zapojují obzvláště chlapci, dívky bývají spíše sexuálními partnerkami. Názor skupiny má pro mladého člověka větší váhu než názor společnosti, rodiny či školy. Mládež se snaží partě prokazovat své „hrdinství“, nebo se naopak bojí, že pokud se nepodřídí, bude ze skupiny vyloučen. Mladiství pachatelé pocházejí převážně z dysfunkčních rodin. Značné procento mladistvých vykazuje snížený intelekt či průměrný intelekt, nedokončili základní školu, či docházeli do speciální neboli praktické školy, ve škole bývají neukázněni, mívají špatnou pracovní morálku a bývají frustrováni. Typicky se dopouští rizikového chování v sexuální oblasti. Často lze pozorovat citovou otupělost a frustraci, labilitu, impulzivitu a někdy až afektivní jednání. Na způsobech páchaní trestné činnosti se podepisují také malé životní zkušenosti. Tento profil je jen souhrnem nejčastěji se objevujících a zobecněných

charakteristik napříč mladistvými pachateli. Obzvláště u prvopachatelů může jeho profil vypadat takřka jakkoli.⁴²

Profil mladistvého pachatele v kontextu české společnosti shrnuje mimo jiné sociologická rešerše provedená společností SC&C pro Ministerstvo vnitra. Rešerše byla zpracovaná v roce 2013, pracuje tedy se staršími daty, která však mají stále značnou váhu, a čerpá primárně z kriminologických studií.

V první řadě stojí za zmínku výsledky výzkumu z roku 2004, který se zabýval analýzou trestních spisů. Analýza byla provedena u 484 spisů mezi lety 2000 a 2001. Převážná většina spisů (92 %) patřila mužům a přibližně třetina spisů patřila pachatelům do šestnácti let, třetina těm mladším sedmnácti let a poslední třetina těm mezi sedmnáctým a osmnáctým rokem života. Většina případů se týkala trestného činu krádeže, se škodou mezi dvěma a 25 tisíci korun, kdy většina škody měla být většinou způsobena způsobem páchání jako takovým. Násilná trestná činnost je zde připisována převážně starším pachatelům ze zkoumaného vzorku, kteří mají neukončené základní vzdělání, či docházeli do praktické školy.

Motivy páchání byly nejčastěji čistě zistné, dále malé právní vědomí, malá důvěra v prostředky prosazování práva, msta, závist, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb, nedostatek jiného vyžití a potřeba dobrodružství. V neposlední řadě uvádí i často podvědomou potřebu sebeprosazení se ve skupině. Rodiny pachatelů se dle výsledků vyznačují nestabilitou, nepodnětností a špatnou výchovou. Rodiče byli z většiny bez vzdělání, měli špatný vztah k práci a projevovali znaky sociálně patologických chování jako alkoholismus, kriminalita, násilí apod.

Z dalších charakteristik vycházejících z jiných, pozdějších výzkumů je u mužů možno zmínit absence otcovského vzoru, požívání alkoholu a drog, útoky z domova a gamblerství a nespokojenost s materiálním zajištěním. Jejich kriminální kariéra pak typicky začínala záškoláctvím a problémy ve škole, později drobnými krádežemi, které se stupňovaly na intenzitě až dosáhly hranice trestného činu. Studie zmiňují často se opakující životní příběh. „...nějak nefunkční rodina se slabými rodinnými vazbami – slabé školní výsledky, které

---

⁴² KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. s. 320-321. ISBN 978-80-7380-859-4

vyvolaly (zejména v období dospívání) potřebu záškoláctví, kázeňských extravagancí a útěků do party – následuje kontakt s alkoholem a drogovou scénou, přidává se nejdříve drobná kriminalita, která se později prohlubuje – objevují se první intervence sociálních pracovníků (někdy přímo na žádost rodiče, což je považováno za zradu) - umístění do „pašáku“, zde neuvážené a spontánní útoky z instituce (možno připomenout zvýšené skóre impulzivity v testech IVE) – první odsouzení s podmínkou či dohledem – stejná kriminální činnost v podmínce a následné vězení.⁴³

Co se mladistvých dívek týče, ač je jich vězněno minimum, dá se u nich pozorovat obdobný příběh. Rodinná výchova ve většině případů byla výrazně poruchová či nějakým způsobem neoptimální. Většina dívek uvádí dětství v neúplné rodině, kde matka často měnila partnery, konflikty s matkou. Významný je u mladistvých pachatelek (odsouzených) častý výskyt psychických poruch. Tato data jsou však výsledkem analýzy malého výzkumného vzorku, jsou tedy spíše orientační.⁴⁴

---

⁴³ Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2013 [cit. 17. 1. 2021] s.75 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/sociologicka-reserse-vyzkumu-ke-kriminalite-a-socialne-patologickym-jevum-u-deti-a-mladistvych.aspx>

⁴⁴ Tamtéž, s. 73-77.

6 Kriminalita očima mládeže

V této kapitole bych ráda věnovala pozornost vybraným částem z výzkumu *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*, který v roce 2012 provedl Kazimír Večerka a ve kterém se věnoval pohledu mládeže na kriminalitu a jiné etické otázky. „Cílem výzkumu bylo zmapovat, co si dnešní mladá generace myslí o příčinách kriminality, zda řešení kriminality – zejména u svých vrstevníků – spatřuje spíše v oblasti prevence či represe, zda legislativu považuje za dobrou či špatnou a jakým směrem by očekávala její vývoj v budoucnosti.“⁴⁵ Dále se výzkum věnuje názoru mladých na některé sociální a etické problémy a jejich přáním v této oblasti. Výzkum jako takový provedla společnost Factum Invenio. Šetření probíhalo formou rozhovorů.

Šetření bylo zaměřeno na dívky i chlapce ve věku 15-24 let a požadavkem zadavatele bylo, aby alespoň 6 % respondentů z každé věkové a pohlavní kategorie bylo tzv. vyloučených respondentů, tedy respondentů, kteří se vymykají společnosti (uživatelé drog, squaťeri, nezaměstnaní apod.). Ve výzkumu bylo zahrnuto 1501 respondentů přibližně stejného podílu mužů a žen a obdobného podílu jednotlivých věkových kategorií (krom kategorie 24 let, těch bylo 13 % oproti cca 9-10 % u ostatních). Co se vzdělání týče, největší zastoupení (38 %) má ukončené základní vzdělání (což je vzhledem k věku značné části respondentů logické), třetinové zastoupení absolventi SŠ s maturitou, 20 % respondentů bylo vyučeno, 7 % mělo středoškolské vzdělání bez maturita a jen přibližně 2 % respondentů byla absolventů vysoké školy.

Z dalších charakteristik respondentů se šetření zaměřilo na subjektivní majetkové poměry, kdy většina (68 %) respondentů označovala svou situaci jako průměrnou. Výzkum u svých respondentů také věnoval značnou pozornost rodinnému zázemí. Hodnocení rodičů jako vzorů prokázalo lepší vztahy respondentů k matkám než k otcům, ti byli v průměru hodnoceni negativněji. Zajímavé je, že respondenti, kteří označují velice kladně matku i otce se v dětství častěji zúčastňovali organizovaných volnočasových aktivit. Mladiství, kteří měli

---

⁴⁵ VEČERKA, Kazimír. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 7. ISBN 978-80-7338-124-0.

lepší vztahy s rodiči, také častěji pocházeli z lépe materiálně zajištěných rodin, kde měli oba rodiče vyšší vzdělání či lepší kvalifikační úroveň či vychází z lepší vzdělávací koncepce a lepšího životního stylu. Pětina respondentů uvedla, že nemá mezi svými přáteli alespoň tři lidi, kterým plně důvěřují. *„Respondenti bez důvěryhodných přátel však byli signifikantně častěji ti, kteří charakterizovali majetkovou úroveň své domácnosti jako podprůměrnou až vysoce podprůměrnou, své rodiče jako problémové, dále ti respondenti, kteří se ve volném čase v mládí nezúčastňovali organizovaných aktivit, kteří považují policii za neschopnou čelit kriminalitě a kteří ctí zásadu „kdo nekrade, okrádá rodinu“.“*⁴⁶ Na otázku náboženství odpověděla převážná většina negativně, zatímco na otázku o víře v horoskopy, kartárky a podobně odpověděla čtvrtina kladně. V neposlední řadě byli respondenti charakterizováni na základě toho, zda někdy měli na vysvědčení zhoršenou známku z chování. Jen přibližně 18 % dotázaných odpovědělo, že ano, z větší části šlo o chlapce a zhruba v polovině případů dvojky z chování šlo pouze o jednorázový exces. Trojku z chování dostala jen 3 % respondentů a pouze muži.

Dotazník zkoumal názory mladých na vliv jednotlivých faktorů na kriminalitu. Šetření se zabývalo 26 jednotlivými vlivy, mezi nimiž se nacházel třeba nedostatek víry v Boha, nuda, rozvrácené rodinné zázemí, počítačové hry, chudoba, užívání drog, touha vyniknout či špatný příklad dospělých. Jako hlavních deset příčin kriminálního chování mládeže respondenti uvedli (sestupně od největšího vlivu): vliv požívání drog, vliv požívání alkoholu, vliv špatných kamarádů a vrstevníků, nevhodná výchova rodiči v rodině, špatný příklad dospělých osob, touha vyniknout mezi vrstevníky, nuda, rozvrácené rodinné zázemí, pocit beztrestnosti a nízká inteligence pachatelů. Významný vliv má také výskyt kriminální situace, chudoba, možnost, jak se ukázat či nedostatek životních zkušeností.

Mladí lidé tedy jednoznačně nejvyšší vliv dávají abúzu nealkoholových a alkoholových drog. Toto přesvědčení převažuje obzvláště u mladých z velkých měst a je pravděpodobně výsledkem preventivních edukačních programů které se věnují drogám a alkoholu. Také je patrné vysoké povědomí o vlivu delikventních

---

⁴⁶ VEČERKA, Kazimír. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 10. ISBN 978-80-7338-124-0.

vrstevníků a vlivu potřeby uznání. Mladí také přikládají značný vliv rodinnému zázemí a dospělým vzorům.

Naopak negativně se mladí vyjádřili ke vlivu sociálních sítí a počítačových her, nátlaku různých internetových návodů, šířících se po sociálních sítích a vlivu nedostatečné kontroly mládeže při trávení volného času. Objektivně lze tyto faktory označit za rizikové, má-li mladiství či dítě již nějaký předpoklad k páchání trestné činnosti, avšak jejich vliv není dominantní ani rozhodující. Mladiství také ze vzniku delikventního jednání neobviňují ani školský systém či politickou situaci v zemi. Naprosto minimální vliv má dle respondentů neznalost dobrého a zlého a nedostatek víry v boha.

Další problematikou, které se výzkum věnuje je názor mladých na věkovou hranici zletilosti. Zachování hranice osmnácti let si přála přibližně polovina respondentů. Za snížení věkové hranice na 17 let pak byli převážně respondenti ze skupiny 15-17. Značně vysoké zastoupení má názor, že by se měla věková hranice snížit na 15 let a to až 12 % respondentů, obdobně je tomu u hranice 16 let.

Také byl zkoumán postoj vůči efektivnímu řešení prevence. Respondenti se přikláněli spíše k prevenci než k odstrašení, avšak ne jednoznačně. Zhruba každý desátý respondent by prosazoval důsledné užití metody odstrašení. Jsou to často starší respondenti obecně zklamaní prací policie. Naopak největší váhu prevenci dávají lidé, kteří zastávají názor, že příčinou kriminality, je neznalost dobra a zla.

V otázce změny zákonů buďto směrem k větší svobodě či většímu bezpečí mladí přikláněli více spíše ke svobodě na úkor bezpečí. Radikální postoj na obou stranách zastává minimum respondentů, avšak větší podíl respondentů by si přál co největší osobní svobodu. Skupina respondentů, kteří by byli pro rozšíření sféry svobody se dle výzkumu relativně překrývá s respondenty, kteří dávají přednost prevenci před represí, a naopak zastánci zvýšení bezpečí jsou zároveň zastánci represe. Pro rozšíření sféry svobody jsou také jedinci s asociálními tendencemi.

V neposlední řadě bych ráda věnovala pozornost názoru mladých na činnosti a důvěryhodnost Policie ČR. Respondenti na se otázku schopností PČR vyjadřovali spíše neutrálně a směrem do středu škály odpovědí. Větší část

respondentů se však názorově přikláníla spíše k „neschopnosti“ PČR při omezování kriminality. Přibližně třetina respondentů se přikláníla spíše k možnosti, že je policie, při kontrole kriminality spíše neschopná než schopná. Zlepšení přístupu policie k občanům pak hodnotilo vyloženě kladně 15 % respondentů a vyloženě negativně zas 20 % respondentů. Ve středu škály se nacházela nadpoloviční většina respondentů. Na otázku mělo problém odpovědět 10 % respondentů z řad nejmladších, což dle autora může znamenat, že v poslední době neměli negativní zkušenosti s policií, které by mohly vyvolat stížnosti. Převážně kladně odpovídali mladí na otázku, zda by raději ke kriminalitě zavolali policii, než věc řešili sami.

Z výzkumu tedy vychází, že mladí kladou kriminalitu mládeže za vinu nevíce drogám a alkoholu, vlivu vrstevníků a vlivu poruchového rodinného prostředí, zatímco vliv internetu a počítačových her spíše vylučují. Kriminalitu by raději řešili preventivně a věkovou hranici zletilosti by nejraději zachovali, jak je. Z většiny by se pak při případné změně zákonů přikláníli větší svobodě a jejich vztah k policii je relativně vlažný.

7 Prevence

Kontrola kriminality je jedním ze stěžejních témat problematiky kriminality mládeže. Od primární prevence na školách až po resocializaci problémových jedinců je prevence kriminality mládeže zájmem mnohých studií a institucí. V této kapitole bych se chtěla zaměřit obzvláště na prevenci zaměřenou na skupiny vrstevníků.

Prevence kriminality mládeže obsahuje všechny, které směřují k předcházení trestné činnosti dětí a mládeže. Možnými způsoby prevence je omezení kriminogenních příležitostí či preventivní (výchovné) působení na ať už více i méně rizikovou mládež. V našem prostředí se klade důraz obzvláště na primární školskou prevenci, která směřuje k informovanosti dětí o právu, trestnosti i rizikovitosti některých stylů života, a to obzvláště nebezpečí drog a jiných závislostí, prostřednictvím škol a vzdělávacích institucí. Jiné formy prevence mohou představovat například předškolní programy pro děti, programy určené rodičům, vrstevnické programy, komunitní programy či programy podporující pracovní uplatnění.

Peer program (vrstevnický program) je programem primární prevence, který využívá hlavně aktivní pomoci od vrstevníků vrstevníkům. Tento preventivní program využívá dobrovolníků z řad žáků a studentů posledních ročníků, kterým se říká peer aktivisté. Aktivisté musí odpovídat jistým osobnostním předpokladům, a to obzvláště sociálním schopnostem a přirozenou autoritou mezi spolužáky, ale také by měli být žákům dobrým vzorem. Vybraní aktivisté musí projít školením na vybraná témata, které vede organizátor programu na dané škole. Program jako takový se realizuje prostřednictvím strukturovaných lekcí na vybraná témata, které vedou aktivisté pod supervizí koordinátorů. Žáci jsou také nabádáni k vlastnímu aktivnímu kontaktu s aktivisty. Kontakt může probíhat formou osobního mentoringu či například zřízením online poradny, či poradny ve školních novinách.

Metoda peer programů je u nás relativně novou metodou, která se teprve nově začíná užívat ve větším měřítku. Je však metodou velice zajímavou, provede-li se správně. Atraktivní pro mládež je na něm obzvláště fakt, že jeho hlavními představitelé jsou jejich spolužáci a kamarádi, a že se zde do jisté míry vynechává prvek dospělého, který by měl stát jen někde v pozadí a kontrolovat

hladký průběh a monitorovat výsledky, které metody přináší. Zároveň také program využívá prostředků učení hrou a interaktivní formou, která se snaží žáky co nejvíce zaujmout a dát jim co nejvíc informací. Peer programy nejsou ale koncipovány jako preventivní metodou, která by měla a mohla stoprocentně existovat a fungovat sama, proto je doporučováno je kombinovat s jinými preventivními programy.

8 Vlivy podmiňující recidivu

Recidiva je žehavým tématem jak právních věd, tak kriminalistiky, kriminologie, penologie a všeobecně všude, kde je zájem o kriminalitu, její příčiny, důsledky či kontrolu. Recidivu však téměř každý z výše zmíněných oborů definuje jinak. Zatímco z pohledu trestního práva bude recidivistou zjednodušeně každý, kdo již byl pravomocně odsouzen za nějaký svůj čin a dopustil se dalšího, pro kriminologii bude recidivista každý, kdo se opakovaně dopustil nějakého trestného či jinak společensky závažného činu. Penologie pak pojímá recidivu velice úzce; za recidivistu se v penologii považuje ten, kdo se znovu dostane do výkonu trestu odnětí svobody. V rámci problematiky mladistvé delikvence se užívá také pojmu *chronický* či *intenzivní pachatel*, což je zvláště problémový jedinec, který se notoricky dopouští trestné činnosti a již za ni byl nejednou zadržen. Poslední kapitolu bych chtěla věnovat recidivě kriminálního chování mladistvých, a hlavně v rovině faktorů, které ji ovlivňují.

Výzkumy recidivistů z řad mládeže v minulém století poukázaly na hlavní vlivy v několika rovinách:

- v rovině individuálních charakteristik – zde šlo hlavně o antisociální a rizikové chování a záporný vztah k policii;
- v rovině rodinných vztahů – jako špatná a nevyhovující výchova, nezájem rodičů, přísné postoje rodičů, problémoví sourozenci, velký počet rodinných příslušníků či nesoulad v manželství rodičů;
- v rovině behaviorálních faktorů – také záškoláctví, delikventní přátelé, vlastní delikvence a pocit neoblíbenosti.

V pozdějším věku se pak přidávaly různé závislosti, nezaměstnanost, nekvalifikovaná manuální a nestabilita zaměstnání v případě zaměstnaných recidivistů, neukončení vzdělání, špatné vztahy s rodiči apod.

Tyto poznatky se jen málo liší od výsledků novodobých výzkumů. Dnes je velice významné pojetí tzv. *velké osmičky*, která zachycuje osm hlavních nejzákladnějších souhrnných vlivů:

1. historie antisociálního chování – počátek antisociálního chování relativně brzy, větší množství projevů tohoto chování;
2. antisociální osobnostní model – nedostatek sebekontroly, nesoustředěnost, agresivita;
3. antisociální kognice – racionalizace a omlouvání kriminálního chování, kriminálně orientované postoje a hodnoty;
4. vztahy s antisociálními společníky – izolace od prosociálních jedinců, podpora v kriminálním jednání ze strany společníků;
5. rodinné zázemí mladistvých – nedostatečná výchova, zájem a dohled;
6. škola a práce – nízký výkon, zájem o školu/práci, nízká motivace, nízké uspokojení;
7. trávení volného času – nízké až nulové zastoupení prosociálních aktivit;
8. zneužívání návykových látek.

Studie, které se zaměřily na osobnostní předpoklady z osobnostních charakteristik mladistvých recidivistů vyzdvihují obzvláště extroverzi, spíše cholerický temperament, lehkomyšlnost, neschopnost nést následcích svých činů a výrazná neurotická tenze.

Dle výzkumů se kriminologové na faktorech podmiňujících recidivu relativně shodují, přestože se někdy jejich názory rozcházejí v závažnosti vlivu jednotlivých faktorů. Tyto faktory jako takové se také zdají relativně stálé v čase i místě, kde dochází k jejich zkoumání.⁴⁷

---

⁴⁷ VEČERKA, Kazimír, Jana HULMÁKOVÁ a Markéta ŠTĚCHOVÁ. *Mladiství v procesu poruchové socializace*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-184-4.

9 Závěr

Cílem této práce bylo vymezit hlavní vlivy podílející se kriminalitě mládeže s důrazem na vliv vrstevníků a vrstevnických skupin. Práce obsáhla jednotlivé vlivy jako je psychický základ osobnosti, rodina, škola, vrstevníci a mladistvé skupiny, a krátce shrnula i roli médií. Práce obsáhla pouze teoretickou rešeršní část a byla rozdělena do šesti kapitol.

V rámci první kapitoly jsem se věnovala jednotlivým základním pojmům, které se pojí ke kriminalitě mládeže, jako je definice pojmu mládež, mladistvý, dítě kriminalita, delikvence a predelikvence, které tvoří základní pojmový aparát problematiky této práce.

Pojmu rizikové chování jsem pro jeho rozsáhlost věnovala vlastní kapitolu. Rizikové chování je totiž pojem, který ve své podstatě stojí nad dalšími pojmy, které označují protispolečenské chování a zároveň může rizikové chování sloužit jako prediktor pozdější delikvence.

Další kapitola se věnuje kriminalitě mládeže jako takové. Tedy jejímu popisu, jakými znaky se vyznačuje, jaký je její vývoj a struktura. V rámci této kapitoly jsem mimo jiné analyzovala statistiky Policie České republiky a vytvořila tabulky a grafy zaznamenávající kriminalitu mládeže za posledních šest let. Také jsem kriminalitu analyzovala z pohledu její struktury a tento výsledek porovnála s výsledky self-reportového výzkumu ISRD-3.

Čtvrtou a nejdůležitější kapitolou je kapitola zabývající se faktory, které ovlivňují vznik delikventního chování u mládeže. Popsala jsem strukturu osobnosti jednotlivce a její vliv na vývoj jedince, vliv rodiny, kterému se do dnešní doby věnuje nejvíce pozornosti, přestože se role rodiny značně mění, vliv školy, vrstevníků a médií. Vliv vrstevníků jsem popsala z pohledu delikventních skupin či subkultur a mladistvých gangů. Dále jsem se věnovala výsledkům výzkumů ISRD-3 a SAHA v oblasti vlivu vrstevníků a jak je tyto výzkumy porovnávají s ostatními vlivy. V této části vyšlo ze zkoumaných zdrojů najevo, že hlavní vliv má stále rodina a výchova, avšak během dospívání tento vliv přechází především na vrstevníky a nebyl-li jednotlivci dán v rodině dobrý výchovný základ je zvýšená pravděpodobnost, že má-li jednatel nějaké delikventní kamarády, bude také vykazovat delikventní chování a páchat delikventní činy. Na závěr této kapitoly

jsem jako shrnutí uvedla profil mladistvého pachatele, tak jak jej lze najít v kriminalistice a tak, jak jej zpracovala řešerše převážně kriminologických a sociologických studií pro Ministerstvo vnitra. Tyto profily se relativně překrývají s poznatky z celé kapitoly.

Následující kapitola se věnuje vybraným částem výzkumu *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*, který se zabývá pohledem mládeže na vybrané etické problémy současnosti. Z výzkumu jsem vybrala části týkající se kriminality, vlivů na kriminalitu vrstevníků či názor na policii a jak takový názor může ovlivňovat individuální kriminalitu.

V posledních dvou kapitolách jsem se okrajově věnovala problematice prevence a recidivy. V části o prevenci jsem se věnovala hlavně tomu, jak si mohou vrstevníci pomáhat a vzájemně na sebe působit v rámci peer programů. V kapitole o recidivě jsem se věnovala primárně základním vlivům, které stojí, a i v minulosti stály za recidivou mladistvých delikventů.

Kriminalita mládeže je stále více ožehavým a velice obsáhlým tématem, kterému se věnuje hned několik oborů. Stále probíhají nové vlny výzkumu ISRD a pohled na tuto problematiku se v souladu s proměňující se společností stále vyvíjí a je vysoce pravděpodobné, že se vyvíjet bude. Již dnes lze pozorovat přesun i delikventního chování do kyberprostoru, stále častěji lze pozorovat kyberšikanu, ale i různé podvody páchané mládeží na sociálních sítích. Budoucnost delikvence mládeže je zajisté velice zajímavá a je relativně těžké odhadnout, kde se bude nacházet za například deset let, vzhledem k tomu, jak rychle se dnes vše mění a vyvíjí.

Seznam použité literatury

Monografie

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5252-4.

FARKOVÁ, Marie. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-64-8.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Wotters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.

HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3037-0.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5. přeprac. a dopl. vyd. Praha: SPN, 1994. Odborné slovníky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN: 80-04-26059-4.

KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-859-4.

MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. 1. vydání 2018. Praha: Policejní akademie ČR v Praze (skripta), ISBN 978-80-7251-483-0.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. Praha 7: Grada Publishing, 2015, 192 s. ISBN 978-80-247-5309-6

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 9788024740423.

STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. ISBN 9788087517222.

VEČERKA, Kazimír, Jana HULMÁKOVÁ a Markéta ŠTĚCHOVÁ. *Mladiství v procesu poruchové socializace*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-184-4.

VEČERKA, Kazimír. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-124-0.

Časopisecké články

MAREŠOVÁ, Alena. Dopad globalizace na delikvenci mládeže. *Kriminalistika*. 2019, č. 2, s. 115-126. ISSN 1210-9150.

Akademické práce

ANEK, Miroslav. *Vliv prostředí na delikvenci mládeže*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jana Veselá, Ph.D.

DUNDELOVÁ, Jana. *Sebepojetí a mentální reprezentace rodinných vztahů adolescentů s delikventním a predelikventním chováním*. Brno, 2007. Teze disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce doc. PhDr. Mojmír Tyrlík, Ph.D.

PODANÁ, Zuzana. *Delikvence mládeže a rodina*. Praha, 2011. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

TYLEČEK, Vladimír. *Vliv rodinného prostředí na kriminalitu mládeže*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Čech Ph.D.

Zákonná úprava

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v posledním znění*

Elektronické zdroje

BÁRTÍK, Pavel a Leona BBĚHOUNKOVÁ, MIOVSKÝ, Michal a Lenka SKÁCELOVÁ, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství* [online]. Praha: Sdružení SCAN, 2010 [cit. 10. 1. 2022]. ISBN 978-80-87258-47-7. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/primarni-prevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi>

BURIÁNEK, Jiří a Eva MORAVCOVÁ. Faktory vzniku delikventních tendencí u školní mládeže. *Geografické rozhledy* [online]. Česká geografická společnost, 2015, roč. 24. č. 5, 26-27 [cit. 27. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/12>

DIVECHA, Diana. How Teens Today Are Different from Past Generations. *Greater Good Magazine* [online]. Berkley: The Greater Good

Science Center at the University of California, 2017 [cit. 7. 11. 2021]. Dostupné z:

https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_teens_today_are_different_from_past_generations

DROGOVÉ SUBKULTURY. *Alkoholizmus a drogové závislosti: Protialkoholický obzor* [online]. Sekcia drogových závislostí SPS SLS & Obzor, 2004, roč. 39, č. 3, 179-188 [cit. 1. 2. 2022]. Dostupné z:

<https://www.adzpo.sk/images/articles/adzpo-2004-39-3-179-188.pdf>

DVOŘÁK, Petr. *Příručka aktivisty peer programu* [online]. Západočeská univerzita v Plzni, 2007 [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z:

http://www.epame.cz/epame25/images/stories/svetVedy/Prirucka_aktivisty_peer_programu.pdf

JHA, Amrit Kumar. Understanding Generation Alpha. In: *ResearchGate* [online]. Kharagpur: Indian Institute of Technology Kharagpur, 2020, s. 2 [cit. 7.11.2021]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/342347030_Understanding_Generation_Alpha

Kohlberg's Theory of Moral Development. [online]. Verywell Mind. Dotdash, 2021 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/kohlbergs-theory-of-moral-development-2795071>

Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020 [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014. [cit. 3.11.2021] Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/file/33599/>

MARTANOVÁ, Veronika Pavlas. *O primární prevenci rizikového chování*. [online] Národní ústav pro vzdělávání, 2014 [cit. 30.11.2021]. Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani>

MELIBAEVNA, Dalimova Nilufar. Understanding the Psychology of Young Generation. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* [online]. Tashkent: National University of Uzbekistan, 2020, roč. 8., č. 11, s. 80-85 [cit. 7. 11. 2021]. ISSN 2056-5852. Dostupné z: <https://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2020/11/Full-Paper-UNDERSTANDING-THE-PSYCHOLOGY-OF-YOUNG-GENERATION.pdf>

MORAVCOVÁ, Eva a Zuzana PODANÁ. Juvenile Delinquency in the Czech Republic: First Results of the ISR3D-3 Self-Report Survey. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica* [online]. 2012, č. 2, 57-68 [cit. 10. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=52923>

MORAVCOVÁ, Eva. Problematika part, gangů a delikventních uskupení mládeže. Otázka členství v gangu. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica* [online]. 2011, č. 2, 85-104 [cit. 11.1. 2022]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=155546>

PRIMACK, Brian., KRAEMER, Kevin, FINE, Micahel, DALTON, Madeline (2009). Media exposure and marijuana and alcohol use among adolescents. *Substance use & misuse*. roč. 44, č. 5, s. 722–739. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3008330/>

SMOLÍK, Josef. Subkultury mládeže: Od deviace k fragmentaci. *Sociální pedagogika* [online]. Zlín: TBU, 2015, roč. 3., č. 1, s. 36-55 [cit. 3. 1. 2022]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2015/04/STUDIE_Subkultury-ml%C3%A1de%C5%BEE.-Od-deviace-k-fragmentaci_Final.pdf DOI:10.7441/soced.2015.03.01.03

Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých [online]. Ministerstvo vnitra ČR, 2013 [cit. 14. 11. 2021] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/sociologicka-reserse-vyzkumu-ke-kriminalite-a-socialne-patologickym-jevum-u-deti-a-mladistvych.aspx>

Statistické přehledy kriminality za rok 2016. [online] Policie.cz, 2021 [cit. 3.12. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistiky-kriminalita-statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>

Statistické přehledy kriminality za rok 2021. [online] Policie.cz, 2021 [cit. 29.1. 2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statistiky-kriminalita-statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2016.aspx>

VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí.* [oline] Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). [cit. 12. 11. 2021] ISBN 978-80-7338-118-9. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/393.pdf>

Věkové složení obyvatelstva – 2020 [online]. Český statistický úřad, 2021. [cit. 30. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2020>

Využití „peer“ efektu (posílení vazeb napříč ročníky a stupni vzdělávání) [online]. Katalog podpůrných opatření. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 20. 1. 2022]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/socialni-znevyhodneni/prace-s-tridnim-kolektivem/4-9-1-8-vyuziti-peer-efektu-posileni-vazeb-napric-rocniky-a-stupni-vzdelavani/>

Vývoj registrované kriminality v roce 2021 [online]. Policie.cz, 2022 [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2021.aspx>